

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

КАФЕДРА ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ
АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ»**

Студента 2 курсу, 3м групи,
освітнього ступеня «магістр»,
спеціальності 073 Менеджмент»,
спеціалізації «Туристичний та
курортно-рекреаційний
менеджмент»

_____

(підпис)

Локутова
Олена
Анатоліївна

Науковий керівник,
д.е.н., професор

_____

(підпис)

Ткаченко
Тетяна Іванівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

_____

(підпис)

Роскладка
Наталія
Олександрівна

Київ 2021

Київський національний торговельно-економічний університет
Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу
Кафедра туризму та рекреації
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Спеціалізація «Туристичний та курортно-рекреаційний менеджмент»

Затверджую

Зав. кафедри

Г. І. Ткаченко

« 21 » січня 2021 р.

Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу студентові

Локутовій Олені Анатоліївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи:

«Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру»

Затверджена наказом КНТЕУ від «29» грудня 2020 р. № 3953.

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 19.11.2021 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи:

Мета роботи: розроблення та обґрунтування пропозицій щодо формування системи менеджменту агротуристичного кластеру в Київській області.

Об'єкт дослідження: процес формування системи менеджменту агротуристичного кластеру для сталого розвитку сільських територій України.

Предмет дослідження: теоретичні, методологічні та практичні засади процесу формування системи менеджменту агротуристичного кластеру в Київській області.

4. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання виконано
1	Ткаченко Т.І.	21.01.2021	14.04.2021
2	Ткаченко Т.І.	21.01.2021	12.08.2021
3	Ткаченко Т.І.	21.01.2021	28.10.2021

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ

1.1. Поняття та структура системи менеджменту агротуристичних кластерів

1.2. Умови формування системи менеджменту агротуристичних кластерів

1.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення як ключовий фактор формування системи менеджменту агротуристичних кластерів

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз природно-рекреаційних та культурних ресурсів формування агротуристичного кластеру Київської області

2.2. Оцінка складових системи менеджменту агротуристичного кластеру

2.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ «МЕЖИГІР'Я» КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Дорожня карта формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я»

3.2. Соціальний-економічний ефект діяльності агротуристичного кластеру «Межигір'я»

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

6. Календарний план виконання роботи:

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1.	Вибір і затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	01.09.2020- 29.12.2020	15.11.2020
2.	Оформлення і затвердження завдання на роботу	30.12.2020- 31.01.2021	21.01.2021
3.	Написання та попередній захист 1 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	01.02.2021- 30.04.2021	14.04.2021
4.	Написання та оформлення наукової статті	До 30.04.2021	27.04.2021
5.	Написання та попередній захист 2 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	01.05.2021- 10.10.2021	12.08.2021
6.	Написання та попередній захист 3 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника	11.10.2021- 31.10.2021	28.10.2021
7.	Оформлення випускної кваліфікаційної роботи за структурою, представлення роботи на кафедру та попередній захист у комісіях	01.11.2021- 08.11.2021	08.11.2021
8.	Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту	09.11.2021- 18.11.2021	15.11.2021
9.	Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедру	до 19.11.2021	18.11.2021
10.	Захист випускної кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії	Згідно з розкладом	08.12.2021

7. **Дата видачі завдання** « 21 » січня 2021 р.

8. **Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи:**

Ткаченко Тетяна Іванівна
(прізвище, ініціали, підпис)

9. **Гарант освітньої програми**

Роскладка Н.О

(прізвище, ініціали, підпис)

10. **Завдання прийняв до виконання студент**

Локутова О.А.

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи

Студентка магістратури Локутова Олена Анатоліївна виконала випускну кваліфікаційну роботу у визначений термін згідно із затвердженим календарним планом. За змістом, структурою та оформленням робота відповідає встановленим вимогам. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування системи менеджменту агротуристичних кластерів» розглянуто поняття та складові системи менеджменту агротуристичних кластерів відповідно до принципів сталості та стратегії розвитку туристичного сектору України, умови формування системи менеджменту агротуристичних кластерів, до яких можна віднести розвиток сільського зеленого туризму в сільських територіальних громадах, законодавче поле стосовно розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи в Україні.

У другому розділі «Аналітичні дослідження передумов формування системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області» надано аналіз природно-рекреаційних та культурних ресурсів формування агротуристичного кластеру Київської області, зокрема Вишгородського району та складових системи менеджменту агротуристичного кластеру, досліджено ступінь інформаційно-консультаційного забезпечення формування системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області.

У третьому розділі «Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» Київської області» розроблено дорожню карту формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» та визначено соціально-економічний ефект функціонування агротуристичного кластеру «Межигір'я».

Після перевірки роботи на унікальність виявлені недоліки були усунені.

Дослідження є самостійною авторською працею, завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданнями, рекомендується до захисту у кваліфікаційній екзаменаційній комісії.

Робота передана до електронного архіву інституційного депозитарію Київського національного торговельно-економічного університету.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____

Т.І. Ткаченко

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____

(ПІБ, підпис, дата)

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота студентки Локутової О.А. може бути
(прізвище, ініціали)

допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Роскладка Н.О

Завідувач кафедри _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Ткаченко Т. І.

«   »   2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ.....	
1.1. Поняття та структура системи менеджменту агротуристичних кластерів.....	10
1.2. Умови формування системи менеджменту агротуристичних кластерів.....	17
1.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення як ключовий фактор формування системи менеджменту агротуристичних кластерів.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	
2.1. Аналіз природно-рекреаційних та культурних ресурсів формування агротуристичного кластеру Київської області.....	32
2.2. Аналіз складових системи менеджменту агротуристичного кластеру.....	40
2.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області.....	42
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ «МЕЖИГІР'Я» КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	
3.1. Дорожня карта формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я».....	48
3.2. Соціальний-економічний ефект діяльності агротуристичного кластеру «Межигір'я».....	53
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Світовий досвід ефективного економічного розвитку показує, що туризм займає перше місце серед інших галузей економіки за обсягами експорту товарів та послуг.

Дослідження свідчать про те, що розвиток туризму в Україні вимагає пошуку нових інноваційних форм регулювання цієї сфери діяльності, напрямів координації діяльності органів влади, територіальних громад та суб'єктів господарювання. Одним з таких інноваційних інструментів розвитку туризму є створення туристичних кластерів.

Карантин через COVID-19, як ніколи сприяє розвитку саме внутрішнього туризму. Основною запорукою є співпраця і комунікація між громадськістю, бізнесом і представниками державної влади.

Угода про асоціацію України з ЄС передбачає розвиток сільських територій. Особлива роль у досягненні цілей сільського розвитку відводиться особистим сімейним селянським і фермерським господарствам, які створюють реальні можливості для зміцнення місцевої економіки, особливо у поєднанні з конкретними державними заходами, спрямованими на соціальний захист та добробут сільських громад.

Потужним механізмом вирішення питань, пов'язаних з соціально-економічним розвитком регіону, посилення його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках є агротуристичні кластери. Отже, сьогодні застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, створення привабливого туристичного продукту, досягнення високого рівня економічного та соціального розвитку та конкурентоспроможності, що актуалізує тему дослідження.

Питання розвитку інформаційно-консультаційної діяльності в аграрному секторі економіки, в тих чи інших аспектах висвітлені в працях відомих закордонних та українських вчених, зокрема Jonson Stanley R. [5], М. Курба, Van den Van, A. [53], В. Кошелева, М. Кропивко [35], Т. Кальної-Дубінюк [12, 52] та інших.

Розвиток туризму в Україні у контексті Стратегії сталого розвитку знайшли відображення в дослідженнях М.П. Мальської [26], Т. І. Ткаченко [45], Л. М. Черчик та ін.

Питання розвитку сільського туризму розглянуті в працях таких практиків та вчених як В.П. Васильєв, М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько [40], П.А. Горішевський, Н. Є. Кудла [21], та інші.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних питань туристичних кластерів зробили видатні українські вчені туристичної сфери – А.А. Мазаракі [48, 49], Т.І. Ткаченко [45, 46], Ю.Б. Забалдіна, Ю.В. Зінько [41], М. Костриця [19], Диденко Д.Ф. [8] та ін.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розроблення та обґрунтування пропозицій щодо формування системи менеджменту агротуристичного кластеру в Київській області.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність комплексного вирішення наступних завдань:

- вивчення теоретико-методичних засад та умов формування системи менеджменту агротуристичних кластерів;
- дослідження інформаційно-консультаційного забезпечення як ключового фактору формування системи менеджменту агротуристичних кластерів;
- аналіз природно-рекреаційних та туристичних ресурсів формування агротуристичного кластеру Київської області;
- аналіз складових системи менеджменту агротуристичного кластеру;
- оцінка інформаційно-консультаційного забезпечення системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області
- розробка дорожньої карти системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я Вишгородського району Київської області»;

Об'єктом дослідження є процес формування системи менеджменту агротуристичного кластеру для сталого розвитку сільських територій України.

Предметом дослідження виступає комплекс теоретичних, методологічних та практичних засад процесу формування системи менеджменту агротуристичного кластеру в Київській області.

Методи дослідження. Методологічною основою магістерського дослідження є методи аналізу та синтезу, наукового абстрагування, поєднання історичного і логічного способів дослідження, діалектичний і абстрактно-логічний метод пізнання соціально-економічних явищ та положень. Теоретичною базою дослідження стали праці класиків економічної науки, сучасних вітчизняних та зарубіжних учених економістів, нормативно-законодавчі документи.

Елементи наукової новизни полягають у розробці методологічних підходів щодо формування системи менеджменту агротуристичних кластерів.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблена в магістерській роботі дорожня карта та комплекс заходів формування системи менеджменту агротуристичного кластеру може використовуватися в різних регіонах України, окрім Київщини для більш ефективного сталого туристичного розвитку сільських територій. Робота відповідає вимогам державної стратегії щодо сталого розвитку сільських територій, розвитку внутрішнього туризму, підтримці територіальних громад, фермерських господарств, агроосель та створення агрорекреаційних кластерів як дієвого механізму розвитку сільських територій.

Апробацію випускної кваліфікаційної роботи здійснено у формі наукової статті на тему «Формування агротуристичних кластерів як складової розвитку внутрішнього туризму» у збірнику наукових статей студентів КНТЕУ «Туристичний бізнес: виклики та можливості розвитку» (дод. А), а також у низці статей здобувача [23, 24].

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, основної частини у складі 3 розділів та загальних висновків; списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 59 сторінок друкованого тексту до списку літератури, у тому числі 1 таблиці та 14 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ

1.1. Поняття та структура системи менеджменту агротуристичних кластерів

Туристична індустрія є одним з перспективних напрямків розвитку економіки, яка може стати фундаментом для створення позитивного іміджу країни, покращити рівень життя населення та забезпечити передумови стійкого функціонування багатьох секторів господарювання. У цьому контексті постає питання про конкурентоспроможність підприємств туристичної сфери, які повинні пристосовуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, аби втримати позиції на ринку туристичних послуг та знайти свої місце в нових цільових сегментах.

Водночас сучасний розвиток туризму слід розглядати через призму Концепції сталого розвитку та впровадження її принципів в туристичній індустрії.

Однією з глобальних найактуальніших проблем сучасної цивілізації є обмеженість ресурсів. Досягнення балансу між використанням природних ресурсів і, водночас, збереження природи отримало назву концепції сталого розвитку, яка була розроблена ООН наприкінці ХХ ст. Саме ця ідеологією стала найперспективнішою на початку ХХІ століття і пов'язує розвиток економіки з природними обмеженнями.

Ідея сталого розвитку розпочала свій шлях з наукових праць В.І. Вернадського про неосферу. На початку ХХ ст. вчені звернули увагу на питання планетарної екології. У 1992 році в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбулася конференція ООН з навколишнього середовища, де було прийнято рішення про зміну курсу у напрямку сталого розвитку (програма ХХІ століття).

Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної і пояснює

необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь.

- Економічна складова концепції сталого розвитку передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і застосування природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, мінімізацію, переробку та знищення відходів.
- Соціальна складова спрямована на розширення варіантів вибору людини. Вона передбачає, що людина має брати участь у процесах, які впливають на формування умов її життя, прийняття і реалізації рішень, контролю за їх виконанням. Важливим елементом є досягнення стабільності, зменшення кількості конфліктів, збереження культурного різноманіття у світі. Ще одним аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ.

З екологічної точки зору сталий розвиток має забезпечувати цілісність природних систем і збереження їхньої життєздатності.

Основною метою сталого розвитку є збереження людства, а завданням — збереження екосистем і біосфери.

До Цілей сталого розвитку ООН відносить 17 кроків, які представлені на рис. 1.1 [55].

Рис. 1.1. Глобальні цілі сталого розвитку

Джерело: [55]

Туризм на початку XXI століття характеризується як один з видів економічної діяльності, що стрімко і динамічно розвивається, випереджаючи за

темпами зростання доходів нафтовидобуток і автомобілебудування. За даними ВТО в період до пандемії COVID-19, ця галузь забезпечує десяту частину світового валового продукту. Феноменальний успіх туризму полягає в тому, що в його основі лежить задоволення постійних людських потреб і потягу до пізнання навколишнього світу. Туризм охоплює широкий діапазон різноманітних економічних, соціальних, обслуговуючих видів діяльності, послуг туроператорів і тур агентів.

Інтерес до проблем розвитку туризму та його регулювання і управління з боку держави як на макро –, так і на мікрорівні с кожним роком зростає, що відображено в працях вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, зокрема, проблемам організації туристської діяльності присвячені В.Ф. Кифяка [14], Ткаченко Т.І. [45, 46], Сидоренко І.О. [41], Мальської М.П. [26] та інші.

Сфера туризму підтримує майже 50 суміжних галузей та створює додаткові місця. Один турист дає роботу 10 особам. Створення одного робочого місця в туризмі в 20 раз дешевше, аніж у промисловості. В широкому розумінні туристичну галузь можна визначити як міжгалузевий комплекс, який включає транспортні та туристичні підприємства; підприємства, пов'язані з туризмом (капітальне і дорожнє будівництво, підприємства комунального і готельного господарства, зв'язку та інш.); широку сферу послуг, якими користується турист. Туризм може стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення місцевого бюджету [15].

З огляду на концепцію сталого розвитку, сталий розвиток в туризмі передбачає позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних та економічних ефектів від туризму, а також позитивний вплив відвідувачів один на одного.

Сутність менеджменту туризму зумовлена особливостями цієї сфери, які відрізняють її від інших. Менеджмент туризму визначається як управління соціально-економічними явищами і процесами, які мають місце в індустрії туризму [47].

Робота менеджера з туризму вимагає певних якостей, зокрема комунікабельності, відповідальності, організаторських здібностей, дисциплінованості, навичок ведення переговорів т.і. Отже, брати на роботу креативних менеджерів з туризму, які здатні по-новому подивитися на процес надання туристичних послуг і зробити його більш цікавим, захоплюючим та незабутнім є однією з сучасних тенденцій галузі.

Проблема пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності суб'єктів туристичної діяльності також є однією з актуальних. В цьому контексті формування ефективної системи управління просування туристичного продукту з чітким його позиціонуванням, яка може довести до споживача усі переваги запропонованого туристичного продукту є важливими кроками.

Таким чином подальший розвиток туристичної індустрії неможливий без врахування сучасних тенденцій, зокрема Концепції сталого розвитку, яка накладає певні умови на формування стратегії, особливо в умовах змін у зовнішньому середовищі, які принесла з собою пандемія COVID-19.

Складовою Концепції сталого розвитку економіки є Концепції розвитку сільських територій та агропромислового комплексу, яка передбачає диверсифікацію діяльності аграрного сектору, зокрема: розвиток туристичної та рекреаційної сфери в сільській місцевості; утворення агорекреаційних кластерів на пілотних територіях та охорону та збереження ресурсів сільської місцевості через розвиток природно-заповідного фонду із залученням територіальних громад [5].

Основні напрями реалізацію Концепції розвитку сільських територій до 2025 року, та державної політики підтримки агропромислового комплексу та розвитку сільських територій представлено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Реалізація концепції розвитку сільських територій

Джерело: [5]

Перехід до політики сільського розвитку – це відповідь на зростаючий зовнішній тиск на сільські громади, який чинить глобалізація і конкуренція за природні ресурси як всередині країни, так і ззовні. Для досягнення цілей сільського розвитку територіальні громади повинні застосовувати нові стратегії, які базуються на мобілізації і взаємопоєднанні різних сфер сільського життя. Така виробнича система сприяє:

- включення сільського населення у виробництво і підприємницьку діяльність на сільських територіях і рівноправ'ю у розподілі доходів від використання місцевих природних і виробничих ресурсів;
- забезпеченню розвитку села на основі створення умов для участі місцевих селян у формулюванні та реалізації програм локального розвитку;
- господарюванню на сільських територіях у відповідності з принципами сталого розвитку:
- збереженню місцевих людських ресурсів, традиційних знань, ґрунтів, водних ресурсів, біорізноманіття, соціальних мереж, якісного життєвого середовища тощо.

Успіх кластерної економічної самоорганізації місцевих громад в провідних країнах Європи поширив цю успішну ринкову модель на весь світ.

Класик економічної теорії М. Портер вважає, що конкурентоспроможність країни слід розглядати через призму міжнародної конкурентоспроможності не окремих її фірм, а кластерів – об'єднань фірм різних галузей, причому, принципове значення має здатність цих кластерів ефективно використовувати внутрішні ресурси [53].

Агротуристичний кластер (кластер сільського туризму) – це добровільне об'єднання розташованих за територіальним сусідством поселень (агросадиб), туристичних закладів (сільський музей, етнотрактір, винно-дегустаційний підвал, будинок-крамничка етносувеніров т.д.) і дрібних підприємців, майстрів і художників, які взаємодоповнюють і підсилюють конкурентні переваги один одного. Спільно вони створюють ексклюзивний турпродукт сільського туризму даної територіальної громади (рис. 1.3.) [25].

Рис. 1.3. Структура суб'єктів господарювання агротуристичного кластеру

Джерело: [25]

Кластерна модель функціонування сільського зеленого туризму розроблена українським вченим Костирко І.Г., яку у повній мірі можна адаптувати до складових агротуристичного кластеру (див. рис. 1.4).

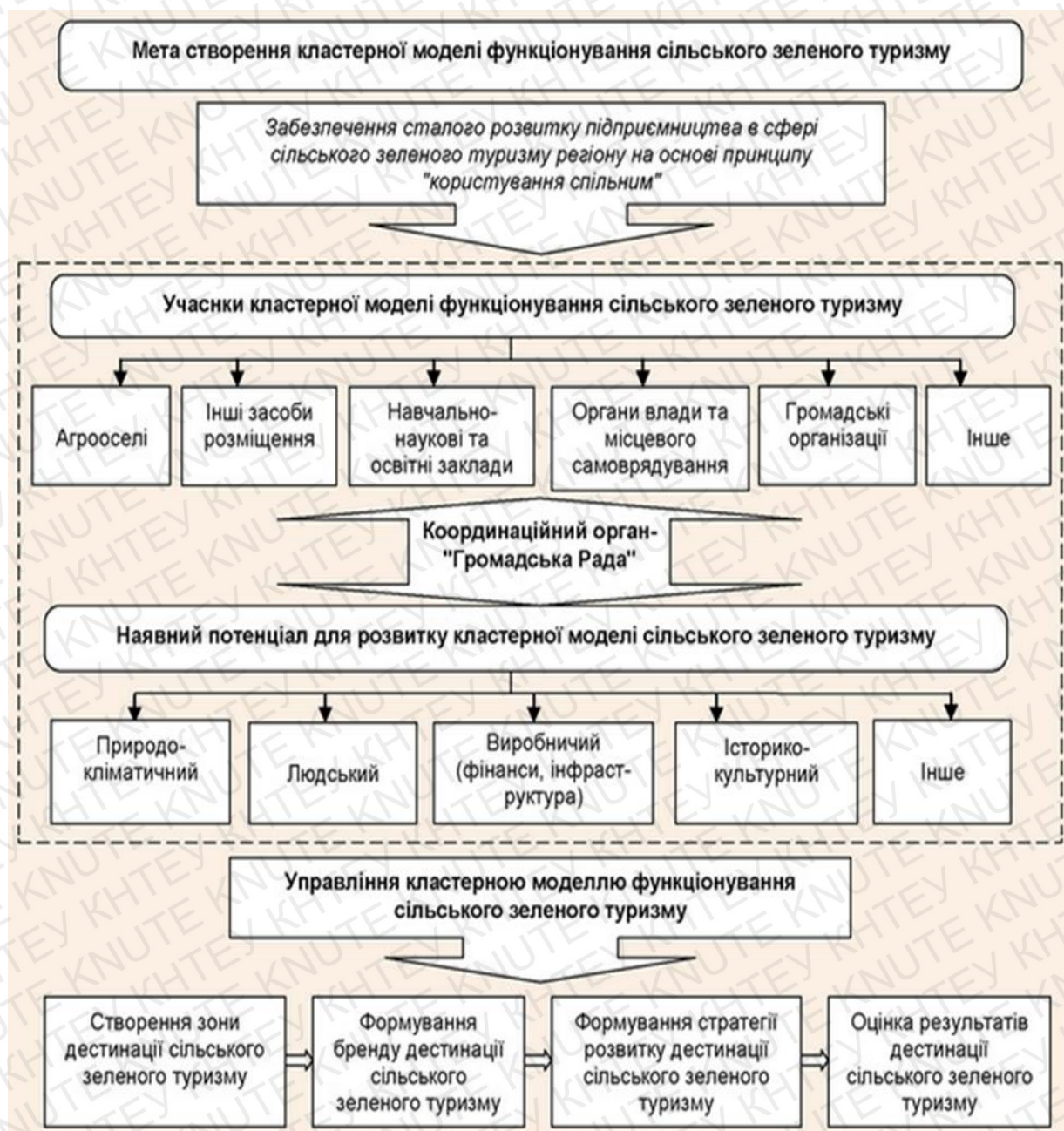

Рис. 1.4. Модель системи менеджменту агротуристичного кластеру
Джерело: адаптовано автором на основі [18]

Огляд та аналіз літературних джерел, вивчення закордонного досвіду щодо розвитку сільського зеленого туризму показали, що основна стратегічна спрямованість кластерної моделі полягає у забезпеченні міжсекторного співробітництва: влада – бізнес – громада. Вона сприяє оптимізації

інформаційних потоків при ухваленні відповідних управлінських рішень. Відтак досягається вища ефективність діяльності як окремих господарств, так і регіону в цілому за рахунок низки чинників. Завданням кластера суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму також є навчання, маркетинг, фінансування та підтримка подальшого розвитку сільського туризму [44].

Отже, за рахунок кластерного підходу досягається вища ефективність діяльності як окремих господарств, так і регіону в цілому.

1.2. Умови формування системи менеджменту агротуристичних кластерів

Розвиток туристичної індустрії має спиратися на ефективні організаційно-управлінські структури, нові механізми та інноваційні підходи до господарювання. Зміни, що відбулись в Україні під час реформування місцевого самоврядування, суттєво зміцнили економічну базу розвитку територіальних громад. Отже, успішний сільський розвиток є можливим лише за умови успішного розвитку територіальних громад.

Діяльність в сфері сільського зеленого туризму сьогодні є динамічно зростаючим напрямом світового туристичного господарства, в якому Європейський Союз вбачає основний важіль економічного підйому своїх сільських територій.

Міністерство аграрної політики і продовольства України у рамках виконання Концепції розвитку сільських територій, робить акцент на розвиток агрорекреаційних кластерів та підтримку родинних фермерських господарств, які покликані вирішити ряд проблем на селі, головна з яких — створення нових робочих місць для населення. Сільському туризму в Концепції належить особлива роль [5].

Однією з актуальних потреб сектору туризму та індустрії гостинності є підготовка мешканців села до вдосконалення своїх сервісних навичок, що забезпечить сталий та збалансований розвиток територіальних громад та сільського туризму. Крім того, сталий розвиток вимагає встановлення та впровадження міжнародних стандартів, об'єднаних у комплексну систему

якості дестинацій, яка функціонально відповідає сучасним потребам ринку і ефективно підвищує якість обслуговування та управління.

Особливо важливе значення розвиток сільського зеленого туризму має в регіонах, які не є традиційними для туризму, але завдяки своїм трудовим ресурсам, значній кількості особистих селянських, фермерських господарств, природно-рекреаційним особливостям, наявності чисельних культурно-історичних пам'яток світового рівня, мають великий потенціал. Саме до таких регіонів в центральній частині України відноситься Київщина.

Розглянемо більш детально умови формування системи менеджменту агротуристичних кластерів, до яких можна віднести розвиток сільського зеленого туризму в сільських територіальних громадах.

Формування системи менеджменту агротуристичних кластерів через підтримку розвитку сільського зеленого туризму

В контексті аграрних перетворень, які відбулися в Україні за останні роки, децентралізації влади на селі, з'явилися передумови диверсифікації традиційної сільськогосподарської діяльності, зокрема в сфері сільського туризму, що сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення.

Українське село завжди було тією точкою опори, на якій тримався весь аграрний сектор. Але за останні роки ситуація докорінно змінилася – сільське населення з року в рік зменшується, з карт зникають села, а самі особисті селянські господарства втрачають минулі джерела прибутку.

Серед багатьох причин погіршення соціально-економічного та екологічного стану села, в контексті досліджуваного нами питання, можна виділити такі:

–низький рівень диверсифікації економіки сільських територій, що призводить до міграції сільської молоді, високого рівня безробіття та низьких доходів сільського населення;

–низький рівень інформаційно-консультаційної забезпечення та просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу,

переваг та можливостей розвитку сільських територій України, зокрема сільського туризму і як наслідок,

– неготовність територіальних громад до ініціювання та участі у проектах місцевого розвитку;

– стереотипний підхід до сільських територій як виключно бази сільськогосподарського виробництва тощо [44].

Отже існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем розвитку села, в основу якого покладено принципи сталого розвитку, що передбачає поєднання економічної, соціальної та екологічної складових заради захисту майбутніх поколінь.

Щоб зупинити зuboжіння села, у рамках реалізації Концепції розвитку сільських територій до 2025 року (далі – Концепція), Міністерство аграрної політики і продовольства України сприяє підвищенню доходів сільського населення за рахунок диверсифікації сільської економіки, а також інфраструктури сільського простору як рекреаційного ресурсу. Значну роль в цьому процесі належить сільському зеленому туризму [5].

Важливими складовими на шляху до успішного просування принципів сталого розвитку сільських територій Концепція передбачає в:

- сприянні інноваціям шляхом просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників;
- оптимізації мережі навчальних закладів з урахуванням освітніх, виховних потреб молоді сільської місцевості;
- підготовці фахівців для формування локальних проектів розвитку сільських територій тощо [44].

Отже, розвиток сільських територій в контексті сільського зеленого туризму як інноваційного напрямку діяльності сільського населення неможливий без достатнього інформаційно-консультаційного забезпечення.

Питання розвитку сільського зеленого туризму досліджували П. Горішевський, М. Рутинський, Ю. Зінько [40], Кудла Є. [21], В. Васильєв, [57], М. Костиця О. Локутова та ін. [19, 23, 24]. Застосуванню дорадництва

(аграрного консалтингу) в поширенні знань і інформації присвячені роботи таких вчених, як М. Кропивко, Т. Кальної-Дубінюк [35, 52], Р. Шмідта, Р. Корінця та ін.

Аналіз світового досвіду розвитку сільського туризму показує, що першопричинами звертання європейських держав до політики підтримки сільського туризму різні, але в основному це економічні та соціальні причини.

У багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання землі і головною сферою діяльністю сільської громади. Так, наприклад, частка громад, що працюють у сільськогосподарському секторі Греції, становить 30% від їх загальної кількості, у Португалії – 24%, в Іспанії та Ірландії – 17%, в Італії – 12%, у Бельгії, Данії, Нідерландах та Великобританії – від 2% до 7% [40].

Отже сільський туризм у більшості країн світу розглядається як невід’ємна складова програми комплексного соціально-економічного розвитку села і сільських територій. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій.

Для України, незважаючи на те, що країна має статус аграрної держави, сільський туризм досить нове поняття. Пошук власниками особистих селянських та фермерських господарств, додаткових джерел доходів, які можна отримати від надання різноманітних послуг, в тому числі туристичних, змушує їх займатися несільськогосподарською діяльністю.

Термін «сільський зелений туризм» у правовому полі України з’явився у 1996 році та пов’язаний створенням громадської неприбуткової організації «Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Цей термін був використаний в Законах України «Про особисте селянське господарство» (2003р.) [2] та «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» (2004 р.) [3], а також в нормативних документах Президента України та Кабінету Міністрів України.

Визначення сільського туризму як «зеленого» підкреслює його проекологічну складову. Термін «сільський зелений туризм» використовується

тільки в Україні. В інших країнах використовують терміни «rural tourism», «green tourism» та «agrotourism».

В умовах безробіття сільських жителів розвиток сільського зеленого туризму може певною мірою забезпечити їх робочими місцями, підвищити рівень їх зайнятості. Це сприятиме розширенню сфери послуг, зокрема торгівлі, громадського харчування. Відомо, що одне господарство, яке надає туристичні послуги, одночасно створює близько 10 нових робочих місць в околиці, стимулює розвиток суміжних галузей, таких як гастрономія, домашня переробка, консервування, народні промисли тощо. Селянські сім'ї, які розпочинають агротуристичну діяльність, повинні здобути нові навички [21, 40].

В умовах безробіття сільських жителів розвиток сільського зеленого туризму може певною мірою забезпечити їх робочими місцями, підвищити рівень їх зайнятості. Це сприятиме розширенню сфери послуг, зокрема торгівлі, громадського харчування. Відомо, що одне господарство, яке надає туристичні послуги, одночасно створює близько 10 нових робочих місць в околиці, стимулює розвиток суміжних галузей, таких як гастрономія, домашня переробка, консервування, народні промисли тощо. Селянські сім'ї, які розпочинають агротуристичну діяльність, повинні здобути нові навички [21].

Суттєву роль відіграє сільський туризм у підвищенні культурно-освітнього рівня сільського населення. Готуючись до прийому і обслуговування відпочиваючих, члени селянських родин поповнюють свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни та санітарії, приготування їжі тощо, а спілкування з гостями та організація екскурсійних програм розширює їхній світогляд, дає змогу зав'язати нові знайомства та розширити коло друзів.

Діяльність у сфері сільського туризму регламентується Законом України «Про особисте селянське господарство» (2003 р.). Закон надає право власнику особистого господарства здійснювати послуги у сфері сільського зеленого туризму з використанням продукції і майна цього господарства, що не є окремим видом підприємницької діяльності [2].

За даними Державної служби статистики на кінець 2016 року в Україні діяло 33682 фермерських і 4,1 млн. особистих селянських господарств (ОСГ). Частка ОСГ в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва становить 45% [39]. Саме ця категорія господарств є селоутворюючою і такою, що поєднує власні економічні інтереси з соціальною відповідальністю перед суспільством.

Хоча головною фігурою в забезпеченні функціонування та організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями сільської місцевості, для того, щоб створити якісний туристичний продукт необхідно об'єднати зусилля всієї територіальної громади.

Територіальна громада як суб'єкт розвитку туристично-рекреаційної сфери

12 червня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей. В результаті в країні створено 1469 спроможних територіальних громад (в т.ч. 31 територіальних громад на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей) [1].

Дослідженням об'єднаних територіальних громад в контексті політики сільського розвитку присвячені роботи О. М. Бородіної, С. В. Кирилюк, О. Л. Попової, І. В. Прокопи, М.Ф. Кропивка та ін. [35, 39].

Згідно енциклопедичного словника з державного управління, «об'єднання територіальних громад означає соціально-політичне територіальне утворення, що виступає територіальною спільнотою людей – суб'єктів місцевого самоврядування і низовою одиницею в системі територіального поділу» [51].

Сільські громади у контексті політики сільського розвитку – це самоорганізовані сільські жителі, які поділяють спільний життєвий простір (як правило, у межах одного села), об'єднані прагненням, готовністю і реальними діями поліпшувати економічне, соціальне та екологічне становище, створили для цього групу взаємодії та визначили лідера з числа її членів.

В сьогоднішніх карантинних умовах через поширення COVID-19 питання співпраці об'єднаних територіальних громад на висококонкурентному туристичному ринку набуває особливої ваги.

Проблематиці управління розвитком об'єднаних територіальних громад в контексті використання туристично-рекреаційного потенціалу в окремих об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) присвячені роботи науковців в різних регіонах України: М. Баценко, В. Мантула [1] – наявність рекреаційного потенціалу Хотінської ОТГ Сумської області і т.п.; Івченко Л. О., Колісніченко [10] вивчали туристично-рекреаційний потенціал та інвестиційну привабливість Херсонського регіону; Я. Коробейникова і О. Мельник [16] – перспективи розвитку рекреаційного туризму у Витвицькій ОТГ Івано-Франківської області; В. Папп, Г. Ольшаківська (Свалявського району) [37], О. Довгаль, Н. Моїсєєва (Причорноморського району) [9], О. Макар (Західного регіону України) [27], Г. Машіка (Карпатського регіону) [28].

Багато привабливих з туристичної точки зору об'єктів знаходиться поза зонами великих міст, у сільські місцевості, в населених пунктах, розташованих на відстані одно-, дводенної поїздки. Тому формування комплексних туристичних продуктів та їх подальше просування не може бути справою лише місцевої влади: очевидно є потреба тісної співпраці на регіональному рівні.

Змістовний аналіз реєстру договорів міжмуніципальної співпраці ілюструє, що така співпраця концентрується поки радше на питаннях реорганізації систем життєзабезпечення територіальних громад – житлово-комунального господарства, надання адміністративних послуг, пожежної безпеки тощо (рис. 1.5). І лише в незначній мірі вона є дотичною до проектів розвитку економічної бази – в першу чергу розвитку туризму.

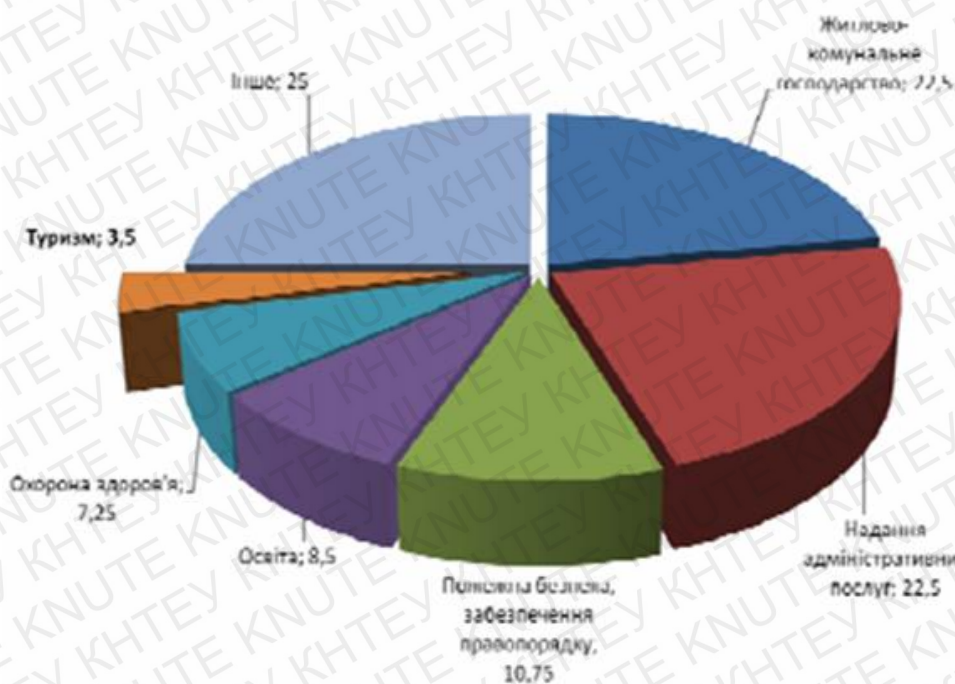

Рис. 1.5. Структура напрямків договорів про міжмуніципальне співробітництво, зареєстрованих у Міністерстві розвитку громад і територій
Джерело: [6]

На рис. 1.5 видно, що рівень співпраці в економічній сфері, зокрема в туризмі є критично малим (3.5%), що може свідчити недостатній рівень інформаційно-консультаційного забезпечення громад про можливості туристичного напряму співпраці.

Іншою причиною низького рівня співпраці є, на думку фахівців, брак довіри між потенційними партнерами, який, накладаючись на надмірний рівень економічного егоїзму, блокує прийняття рішень у сфері міжмуніципальної співпраці.

Прикладом може бути кластер "Яблуневий шлях", який створили Северинівська і Барська об'єднані територіальні громади Вінницької області. Цей проект, який стартував у липні 2018 р. за підтримки Європейського Союзу, який виділив на його реалізацію 560 тис. євро окрім сільськогосподарського спрямування, має чітко виражений туристичний контекст. Ініціатором проекту була Барська ОТГ, проте коли дійшла черга до виділення з місцевого бюджету

на реалізацію проекту 34,5 тис євро (фінансування зі сторони ЄС складало майже 113 тис. євро для цієї громади), то місцеві депутати не підтримали таке рішення. Відповідно все фінансування по проекту пішло на реалізацію заходів на території Северинівської ОТГ [42]. У результаті кластер "Яблуневий шлях" розміщений переважно на території Северинівської ОТГ: будинок-музей МакКлера з оранжереею, кластерний офіс з дегустаційним обладнанням, підприємство, з виготовлення соків і яблучних чіпсів, музей історії садівництва (знаходиться в сусідньому селі, яке не входить в ОТГ), розсадник із старовинними подільськими сортами яблук, санаторій (розташований у палаці Орловських), у якому буде запущено цикл процедур на основі яблучного соку.

Позитивним прикладом співпраці кількох громад є туристичний кластер "Львівське Опілля", який є спільним проектом чотирьох об'єднаних територіальних громад: Бібрської, Давидівської, Розвадівської та Тростянецької [31].

Спільні туристично-рекреаційні проекти сусідніх громад можуть бути орієнтовані на сферу дитячого туризму та оздоровлення. Прикладом є проект міжмуніципального співробітництва щодо дитячого оздоровчого табору "Подільська казка".

Інший успішний приклад – ОТГ Асканія-Нова, яка створена на території Біосферного заповідника "Асканія-Нова" ім. Ф. Фальц-Фейна. Цей заповідник, що входить до об'єктів ЮНЕСКО та є переможцем Всеукраїнської акції "7 природних чудес України" є популярним не тільки у туристів, але відвідують шкільні екскурсії. Після децентралізації влади та створення ОТГ заповідник став джерелом прибутку для місцевого бюджету та жителів та став одним із пріоритетів розвитку. Здійснюються інвестиційні проекти, організовуються культурно-масові заходи, проводиться рекламні заходи: побудована площа зі сценою для потреб організації більших заходів. У 2019 році саме на цьому місці відбулося відкриття туристичного сезону на Херсонщині. В період карантинних

обмежень створення відкритих майданчиків для масштабних заходів є особливо актуальним.

Присиваська ОТГ буде туристичну пропозицію разом з іншими громадами. На початку 2018 року вона підписала угоду з ОТГ Асканія-Нова щодо міжмуніципальної співпраці у сфері розвитку туризму. В стратегіях обох громад, які були розроблені в рамках програми DOBRE, передбачалося, що така співпраця буде налагоджена. Потім до партнерства цих громад приєдналася Тавричанська ОТГ. За спільною угодою створено туристичний кластер "Соляна дорога" [60].

Отже, незважаючи на деякі перешкоди, процес залучення територіальних громад як суб'єктів розвитку туристично-рекреаційної сфери має успішні приклади в різних регіонах України.

1.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення як ключовий фактор формування системи менеджменту агротуристичних кластерів

Українське село завжди було тією точкою опори, на якій тримався весь аграрний сектор. Але за останні роки ситуація докорінно змінилася – сільське населення з року в рік зменшується, з карт зникають села, а самі особисті селянські господарства втрачають минулі джерела прибутку.

Серед багатьох причин погіршення соціально-економічного та екологічного стану села, в контексті досліджуваного нами питання, можна виділити такі:

- низький рівень диверсифікації економіки сільських територій, що призводить до міграції сільської молоді, високого рівня безробіття та низьких доходів сільського населення, руйнування соціальної та інженерної інфраструктури;
- неготовність територіальних громад села, селища до ініціювання та участі у проектах місцевого розвитку;

- низький рівень інформаційно-консультаційної забезпечення та просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу, переваг та можливостей розвитку сільських територій України, зокрема сільського туризму;
- стереотипний підхід до сільських територій як виключно бази сільськогосподарського виробництва тощо.

Отже існує потреба в комплексному підході до розв'язання проблем сталого розвитку села.

Важливими складовими на шляху до успішного просування принципів сталого розвитку сільських територій Концепція передбачає в:

- сприянні інноваціям шляхом просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників ;
- оптимізації мережі навчальних закладів з урахуванням освітніх, виховних потреб молоді сільської місцевості;
- підготовці фахівців для формування локальних проектів розвитку сільських територій тощо [5].

Отже, розвиток сільських територій в контексті сільського зеленого туризму як інноваційного напрямку діяльності сільського населення неможливий без достатнього інформаційно-консультаційного забезпечення.

Питання розвитку сільського зеленого туризму досліджували П.Горішевський, В.Васильєв, М. Рутинський. Ю.Зінко, Є Кудла [21, 40] та ін. Застосуванню дорадництва (аграрного консалтингу) в поширенні знань і інформації присвячені роботи таких вчених, як М.Кропивко, Т.Кальної-Дубінюк, Р.Шмідта, Р.Корінця та ін. [12, 35, 58].

Провідну роль у становленні та розвитку сільського зеленого туризму відіграє всеукраїнська неприбуткова громадська організація «Спілка сільського зеленого туризму України» (далі – «Спілка»). З 1996 року Спілка є ініціатором та організатором розвитку нового виду діяльності, який набув терміну «сільський зелений туризм».

Спілка лобіювала : з 1999 р. - ввели у правове поле нормативні акти для залучення незайнятого та частково зайнятого сільського населення, розвитку сільського зеленого туризму: законів – 1, законопроектів – 1, зокрема, 23.05.2017 р. у першому читанні прийнятий законопроект №2232а «Про внесення змін до Закону України "Про особисте селянське господарство" щодо розвитку сільського зеленого туризму», Указів Президента – 2, актів Кабміну – 6, відомчих актів – 3, зокрема, наказу Мінагрополітики №24 від 18.01.2013 про сприяння розвитку сільського туризму до 2015 р. та проведення конкурсу для визначення 100 кращих садиб сільського туризму України; 14 грудня 2017 р. зареєстрований законопроект №7400 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування доходів, отриманих у сфері сільського зеленого туризму»; в грудні 2107р. до Мінагрополітики поданий проект наказу «Про затвердження Рекомендацій власнику особистого селянського та сімейного фермерського господарства щодо надання послуг сільського зеленого туризму».

Представництво Спілки: з 1999 р. – у раді з питань гуманітарної політики та Раді з питань розвитку сільських територій при Президентові України, міжвідомчій Раді з питань інвестицій в аграрний сектор та Раді з питань розвитку сільських територій при Кабінеті Міністрів України, раді з питань розвитку туризму та курортів при Державній службі туризму і курортів, координаційному бюро з питань підготовки до футбольного чемпіонату Євро-2012, раді при Міністерстві інфраструктури України, Координаційній раді з питань туризму при Кабінеті міністрів України, робочих групах при Мінагрополітики, радах при місцевих органах виконавчої влади.

Спілка є автором та власником програми категоризації «Українська гостинна садиба» та екомаркування «Зелена садиба»: знак та сертифікат «Українська гостинна садиба» (рис. 1.6 та 1.7.) мають 210 власників у 21 області, у т.ч. 96 базового рівня, 38–першого, 41–другого, 35–третього (найвищого) рівня; знак та сертифікат «Зелена садиба» мають 49 садиб у 7

областях, у т.ч. першого рівня – 45, другого – 4. Для виходу на європейський ринок готується СОУ (стандарт організації України) [57].

Рис. 1.6. Знак екологічного маркування «Зелена садиба»

Джерело: [57]

Рис. 1.7. Знак категоризації послуг «Українська гостинна садиба»

Джерело: [57]

Спілка є ініціатором та організатором щорічної всеукраїнської виставки-ярмарку “Українське село запрошує”, яка проходила у 2003-2010 рр на території Музею народної архітектури та побуту України, у 2011р. - на території «Експоцентр України», а також з 1999 р. приймає активну участь у всеукраїнських та міжнародних туристичних та аграрних виставок.

У складі Спілки: 8 експертів-дорадників з питань розвитку сільських територій, маркетингу та сільського туризму Міністерства аграрної політики та продовольства України, 12 осіб захистили кандидатську та 1 докторську дисертації за темою «сільський зелений туризм», експерти Спілки є авторами 12 посібників та брошур з питань організації сільського зеленого туризму, які видані під грифом Міносвіти та науки України і Спілки СЗТ України.

У складі чинного правління Спілки: 1 власник об'єкту сзт з 15 річним досвідом, 2 – регіональних фахових представники, 1 доктор юридичних наук, 1 член-кореспондент НАН України, д.е.н.

Широкий доступ до необхідної інформації забезпечують ГО «Спілка сільського зеленого туризму України» у співпраці з провідними аграрними університети та дорадчими службами. Набуті знання допомагають власникам

агросадиб у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування, місцевими підприємцями та фермерами стати кваліфікованими фахівцями та створити ексклюзивний та якісний турпродукт сільського туризму даної територіальної громади.

Висновки до розділу 1

1. Концепція сталого розвитку визначає сталий туризм як вид туризму, при якому забезпечується оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримуються соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та спільнот, які там проживають, забезпечується життєздатність довгострокових економічних процесів.

2. Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій та комплексного вирішення соціально-економічних проблем села.

3. Складовою Концепції сталого розвитку економіки є Концепції розвитку сільських територій та агропромислового комплексу, яка передбачає диверсифікацію діяльності аграрного сектору, зокрема: розвиток туристичної та рекреаційної сфери в сільській місцевості, зокрема створення агорекреаційних кластерів із залученням територіальних громад.

4. Реформа децентралізації у 2015—2020 роках, що проведена в Україні, надала можливість територіальним громадам стати суб'єктами розвитку туристично-рекреаційної сфери. Цей процес має успішні приклади в різних регіонах та має значні перспективи в Україні як в аграрній державі.

5. Запорукою успішного розвитку і функціонування сільського зеленого туризму в Україні, започаткування власної агротуристичної справи і професійного прийому і обслуговування туристів в сільській місцевості є якісне інформаційно-консультаційне забезпечення, наявність професійних знань, умінь і навичок у всіх членів сільської громади.

6. Провідну роль у становленні та розвитку сільського зеленого туризму відіграє всеукраїнська неприбуткова громадська організація «Спілка сільського

зеленого туризму України» (далі – «Спілка»). З 1996 року Спілка є ініціатором та організатором розвитку нового виду діяльності, який набув терміну «сільський зелений туризм».

7. Широкий доступ до необхідної інформації забезпечують ГО «Спілка сільського зеленого туризму України», університети та дорадчі служби. Набуті знання допомагають власникам агросадиб у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування, місцевими підприємцями та фермерами стати кваліфікованими фахівцями та створити ексклюзивний та якісний туристичний продукт даної територіальної громади.

Київська область була утворена 27 лютого 1932 року, має в своєму складі 7 районів, 69 об'єднаних територіальних громад, 26 міст, у тому числі 13 обласного значення, 30 селищ міського типу, загалом 1182 населених пунктів. Північну частину області площею близько 2 тис. км² займає Чорнобильська зона відчуження [34].

Площа області — 28 131 км² (8-ма за цим показником в Україні), населення на 2020 рік становить 1,782 млн осіб. Обласний центр — місто Київ — адміністративно до її складу не входить.

Міське населення становить 61,1 % (2010). Великі міста: Біла Церква, Бориспіль, Бровари, Ірпінь, Фастів та ін.

Область розташована в басейні середньої течії Дніпра, більшою частиною на Правобережжі. Поверхня області — горбиста рівнина із загальним нахилом до долини Дніпра.

Клімат помірно континентальний, м'який, з достатнім зволоженням. Середня температура січня -6° , липня $+19,5^{\circ}$.

Київщина має густу річкову мережу (177 річок завдовжки понад 10 км). Найважливіша водна артерія — Дніпро (довжина його в межах області — 246 км), його головні притоки — Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Рось (праві); Десна і Трубіж (ліві). На території області — Київське водосховище і частина Канівського водосховища (створені на Дніпрі). Усього в області — 13 водосховищ і понад 2000 озер.

Київщина є значним транспортним вузлом України. Область має залізничне сполучення з усіма регіонами України та країнами СНД. Через її територію проходять міжнародні експреси в усі держави Східної Європи. Київ обслуговують міжнародні аеропорти «Бориспіль» та «Жуляни» [11].

У структурі АПК за валовою продукцією перше місце посідає тваринництво (54,7%). В області 1771 тис. га під сільськогосподарськими угіддями. Тваринництво спеціалізується на виробництві м'ясо-молочної продукції, яєць. В усіх районах області провідним є скотарство, крім того, в

лісостеповій зоні значний розвиток одержали свинарство та птахівництво. Розвинені також кролівництво, бджолярство, рибне господарство.

На території Київської області розташовано: 2968 пам'яток археології (з них — 18 національного значення), 2573 пам'ятки історії (з них — 3 національного значення), 208 пам'яток архітектури та містобудування (з них — 91 національного значення), 257 пам'яток монументального мистецтва. 8 населених місць Київської області увійшли до Списку історичних населених місць України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 р. за № 878. До цього переліку входять: Біла Церква, Богуслав, Васильків, Вишгород, Переяслав, Ржищів, Фастів, Яготин.[8]

В Київській області нараховується 196 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загальною площею 340421,39 га.

Зона відчуження Чорнобильської АЕС. На момент Чорнобильської катастрофи у 1986 році в сьгоднішніх межах зони відчуження знаходилось 11 територій природно-заповідного фонду загальною площею 2351,72га, серед яких один — гідрологічний заказник Іллінський (2131 га) — має загальнодержавне значення.

Київщина має цінні курортологічні ресурси, що зумовило розвиток двох кліматичних курортів загальнодержавного значення: Пуща-Водиця (13,3 тис. місць) та Конча-Заспа (14,7 тис. місць). Мережа санаторних закладів області представлена 46 об'єктами. Загальна місткість закладів курортного лікування складає близько 10.2 тис. місць, площа – 382,8 га. Кількість дитячих оздоровчих закладів, що розташовані у місті, становить 237, де можуть відпочивати понад 40 тис. дітей. Мережа закладів відпочинку (з урахуванням тих, що функціонують періодично) включає 40 будинків та пансіонатів, 30 оздоровчих таборів, водноспортивних і веслувальних баз, 13 спортивно-риболовецьких баз. Загальна місткість закладів відпочинку (без спортивних баз) становить 16,0 тис. місць.

Сучасний природно-заповідний фонд Київської області (разом зі столицею) складається із 86 територій та об'єктів, із яких 16 мають

загальнодержавне, а решта – місцеве значення. Серед них слід відзначити курорт Ворзель. За своїми природними даними Ворзель – це красива місцевість з упорядкованим парком, ставами, пляжем і човною станцією. Курорт міститься на одній із мальовничих північно-західних околиць Києва і входить до зони Полісся.

На Київщині велика кількість пам'яток історії, архітектури та мистецтва. Багато з них мають загальнодержавне, а деякі – світове значення.

До найцікавіших місць Київської області входять:

- Біла Церква (дендропарк «Олександрія», зимовий палац, будинок дворянських зборів, Гостинний двір, ансамбль споруд поштової станції, будівля гімназії та інші.).
- Переяслав-Хмельницький (місцеві визначні пам'ятки і 26 переяславських музеїв Г. Сковороди, Т. Шевченка, Шолом Алейхема та ін.,) об'єднав Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»).
- Вишгород був одним із найбільших і найважливіших за своїм політико-економічним значенням міст Київської Русі. У Вишгороді в 1054 р. помер Ярослав Мудрий, похований у Борисоглібському соборі (пізніше його прах був перенесений у Київ до Софійського собору).
- Село Нові Петрівці (резиденція президента Януковича «Межигір'я», Лютізький плацдарм, Хутір Савки, Дзвінкове криниця та ін.).
- Васильківські Карпати.
- Палац Хоєцьких у с. Томашівка
- Парк «Острів Сакури» у с. Володарка
- Київський обласний археологічний музей
- Музей народної архітектури та побуту Середньої Надніпрянщини.
- Музей українських обрядів та звичаїв.
- Музей історії української православної церкви
- Яготинський державний історичний музей.

На території Київщини проходить значна кількість фестивалів. Які під час проведення допомагають по-перше розвитку в економічній сфері області, по-друге в туристичній.

Багаті природні ресурси є придатними для різних видів туризму: спортивного, оздоровчого, пізнавального. Важливе туристичне значення мають річки Дніпро, Дністер, Прип'ять, це дозволяє використовувати Київський річковий транспорт. Особливою рекреаційною цінністю є лісові масиви Київської області. Важливе значення для зміцнення і відновлення здоров'я є санаторії, в яких лікують різні види захворювань: серцево-судинні, нервові та ін.

Київська обласна державна адміністрація презентувала туристичний портал «Мандруй Київщиною». Як повідомляє пресслужба Київської ОДА, проєкт створено з метою популяризації туристичного потенціалу області.

Туристично-рекреаційний потенціал Вишгородського району Київської області

Вишгородський район у новому форматі утворено 17 липня 2020 року (попереднє формування було 12 квітня 1973 року) відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року.

До його складу увійшли: Вишгородська, Славутицька міські, Димерська, Іванківська, Поліська селищні, Петрівська, Пірнівська сільські територіальні громади [Вікі].

Місцеве самоврядування представляє:

- 1 районна рада,
- 2 міські територіальні громади (Вишгородська, Славутицька),
- 3 селищні територіальні громади (Димерська, Іванківська, Поліська),
- 2 сільські (Петрівська, Пірнівська) територіальні громади,
- 66 старостинських округів, що об'єднують 163 населені пункти з населенням – 131 030 осіб [56].

Лісові масиви – 315 130,6 га, сільгоспугіддя – 156 791,9 га, водна поверхня – 92 823,2 га, найбільші річки – Дніпро, Десна, Здвиж, Ірпінь, Прип'ять, Уж, Тетерів, Жерева.

Туристичними «магнітами» є такі куточки краю:

- **національний парк «Межигір'я»**, територія якого складає понад 140 га. За легендою, ще у 988 р. межі горами поблизу Вишгорода була запалена перша свічка християнської віри грецькими ченцями. Звідти пішла назва цього святого місця – Межигір'я. У побудованому Межигірському монастирі було зведено 6 величних храмів, поховано більш ніж 1500 душ козацтва та 688 душ духовенства. Нещодавно, як повідомляв “Погляд”, було випущено поштові марки, присвячені Історичному Межигір'ю. «Межигір'я» також — колишня приватна резиденція Віктора Януковича в селі Нові Петрівці, яку він займав з 2002 по 2014 роки. Саме після того, як він покинув свою резиденцію, вона була відкрита для людей і стала туристичною Мекою Київщини.

- **Вишгородський історико-культурний заповідник та Національний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році»**, до складу яких входять ряд музеїв, виставок, що представляють собою інтерес для туристів (музей-діорама, виставка військової зброї, експозиція одягу, предметів побуту та інших речей часів Великої Вітчизняної війни, краєзнавчий музей, історико-археологічна виставка старожитностей Вишгородщини, виставка образотворчого мистецтва), а також Дніпровсько-Тетерівське Державне лісомисливське господарство (полювання – гуси, кабани, косулі) та вело прогулянки. За 5 кілометрів від греблі на лівому березі водосховища знаходиться відомий за межами України яхт-клуб «Водник».

- **Київська ГЕС** – одна з найбільших гідроелектростанцій України. Площа водосховища становить 922 кв. км, довжина — 110 км, найбільша ширина — 20 км.

- **«Хутір Савки»** – етнографічний музей під відетиртим небом, на території якого розташовані автентичні садиби з різних регіонів українського Полісся, вулики, клуня, циганська кузня, модель криниці з журавлем, чумацький віз та двокамерний льох. Місцезнаходження музею – село Нові Петрівці.

- **зоопарк «XII місяців»** розташований на площі 16 га в 40 км від центру Києва. В сучасних вольєрах можна побачити більше 100 видів тварин, серед котрих білий лев і левиця, білий тигр, чорний ягуар, червоний вовк, гепарди, пума, гієни, камчатські ведмеді, різні мавпи, носоріг, антилопа канна, бізони, альпаки та ін. Для дітей в "12 місяців" працює контактний зоопарк, де можна поспілкуватися з віслюками, є баранці, міні-корови та інші домашні тварин, є великий ігровий майданчик і піратський корабель. У центрі комплексу, поруч зі ставком, розташований ресторан в стилі казкового замку;

- **музей давньоруського гончарства** де представлені зразки трипільської кераміки, раннього залізного віку, знайдені на території міста й району. Його перлиною є унікальний, єдиний у Східній Європі збережений гончарний горн XI ст.

- **церква Бориса і Гліба (1861-1863 рр.)** Храм святих стратотерпців Бориса і Гліба й нині височіє там, де у часи Київської Русі була їхня усипальниця – на величній Ольжиній горі;

- **набережна Вишгорода** – унікальна акваторія Київського моря, схили Вишгородського історико-культурного заповідника, оригінальний 3D-малюнок на асфальті розміром 50 кв. м. Саме на набережній проводяться вітрильні регати протягом усього сезону, фестивалі, спортивні заходи та концертні програм.

- **мисливське угіддя Сухолуччя** – прекрасне місце для прогулянки та відпочинку, де можна розвести багаття посмажити щось привезене з собою. По території ходять свині, косулі, коні, качки, лебеді, олені, поні.

- **Event Park** – це величезна територія з неймовірними краєвидами та незайманою природою, місце активного відпочинку на природі. Локація має у своєму розпорядженні все необхідне для комфортного та безпечного проведення часу за містом. Спеціально розроблене зонування території різноманітність майданчиків дозволяє провести масштабні заходи (фестивалі, корпоративи, дні народження т.і.).

- **прогулянка на яхтах**, які можна замовити в оренду на Київському водосховищі.

Географічні особливості району зумовили розміщення великої кількості баз відпочинку в таких селах як Новосілки, Осещина, Пірнове, Лютіж, Ясногородка, Глібівка та інших.

На сайті Спілки сільського зеленого туризму розмістили свою інформацію 5 агросадиб сільського туризму Київщини, та всі вони мають найвищий рівень якості послуг за програмою категоризації «Українська гостинна садиба» [57]. Але фактично кількість агросадиб в області є значно вищою, так як не всі власники рекламуються на сайті. В сільському туризмі, незважаючи на сучасні комунікативні можливості, переважає «сарафанне радіо».

В Додатку представлений каталог агропідприємств, виробників сільськогосподарської продукції Вишгородського району Київської області, серед яких переважну більшість (близько 50) складають фермерські господарства. Виробників сільськогосподарської продукції, фермерські господарства, крафтові виробництва також можна долучати до туристичної сфери, що водночас буде слугувати маркетинговим засобом просування їх продукції на ринок (Додаток) .

Вишгородський район — унікальний. Можливо, один з найперспективніших для розвитку туризму у нашій країні. У нас є абсолютно все. Вдале розташування, поруч зі столицею, вдале транспортне сполучення. Є й одне з найголовніших багатств — унікальна природа, ліси і річки. Всього за 15 хвилин від Києва можна побувати на справжньому морі. Де розвинений кайтсерфінг, віндсерфінг, вітрильний спорт. Навіть взимку можна побачити у небі вітрила кайтсерфінгістів.

2.2. Аналіз складових системи менеджменту агротуристичного кластеру

Значну роль у процесі інформаційно-консультаційного забезпечення сталого розвитку сільських територій Київщини відіграє ГО «Спілка розвитку сільського зеленого туризму в Україні», першу сторінку сайту якої представлено на рисунку .3.

Рис. 2.3. Перша сторінка сайту Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні

З 1997 року Спілкою реалізовано понад 60 проектів за підтримки міжнародних фондів, зокрема, Міжнародного фонду „Відродження”, фонду Євразія, програми ЄС ТАСІС, Швейцарського фонду співробітництва, Британської Ради та інших.

Важливу роль у поширенні знань з сільського туризму відіграє Національний університет біоресурсів і природокористування України зокрема

кафедра публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва (до 2020 року – кафедра аграрного консалтингу і сервісу).

Спілка та НУБіП України з 2009 р. заснували Школи сільського зеленого туризму, що проходять на базі навчально-наукового інституту післядипломної освіти (нині – ННІ неперервної освіти і туризму) НУБіП України. За роки існування навчання та підвищення кваліфікації пройшло понад 500 осіб, у т.ч. 52 – члени Спілки; 2016 р. – мережевої структури «Українська Мережа Сільського Розвитку». У співпраці також проводяться семінари, конференції, круглі столи, видання науково-методичної літератури.

Слухачами Школи сільського зеленого туризму та курсів підвищення кваліфікації є представники місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, громадських організацій, власники особистих селянських та фермерських господарств, в останні роки – члени об'єднаних територіальних громад.

Навчання проводять кваліфіковані працівники, викладачі, професори, доценти, фахівці в галузі сільського туризму та бджільництва.

До 2014 року навчальні заходи проводилися в два етапи.

Перший етап (36-год) – програма закінчувалася іспитом та видачею свідоцтва;

Другий етап (72-год.) – програма завершується, іспитом та видачею свідоцтва державного зразка та сертифікатів (рис. 2.4) [50].

Заснування, злагоджена та успішна робота Спілки впродовж багатьох років пов'язана, перш за все із чудовою командою, яку очолює незмінний Голова організації Васильєв Володимир Павлович. Спілкою засновані та діють обласні відділення та осередки у всіх областях України, які об'єднують понад тисячу власників садіб. Одним з таких осередків є Київський осередок Спілки.

Рис. 2.4. Співпраця в інформаційно-консультаційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму між Спілкою та НУБіП України
 Джерело:[23]

Ініціатива щодо розвитку сільського зеленого туризму на Київщині виникла у 1999 році.

2.3. Інформаційно-консультаційне забезпечення системи менеджменту агротуристичного кластеру Київської області

За роки роботи Київський осередок Спілки та кафедра аграрного консалтингу і сервісу НУБіП України прийняв участь у багатьох проектах, провів ряд різноманітних заходів, найуспішнішими з яких були наступні:

- 2003-2012 рр. – проведення Національної виставка-ярмарок "Українське село запрошує, Експоцентр України (м. Київ)
- 2010 рік – проведено три 5-денні навчальних зсемінари для власників агросадиб, виготовлення каталогу «Відпочинок у селі на Київщині»; участь у проекті «Агротуризм як можливість розвитку»,

проведення ряду семінарів у Києві, Фастові, Переяславі та стажування господарів агросадиб у Республіці Польща; участь у проєкті «**Стихійні смітники: бути чи не бути**» за підтримки Міжнародної організації NDI; проведення Круглого столу, конкурсу для дітей, видання інформаційної брошури. У

- 2011 рік – участь у проєкті роботи Проєкту «**Викидати чи заробляти**» (закупка пресу для посортowanego сміття);
- 2012 рік – розпочалася співпраця з **Київським обласним центром** (семінари «Як розпочати власну справу з надання послуг сільського зеленого туризму»);
- 2013 рік – проведення категоризації агросадиб Богуславського району Київської області. **Проведення конкурсу «100 кращих садиб сільського зеленого туризму» та отримання агросадибою «Синиця» Богуславського району Київської області першості.**
- 2014 рік – проведення **Міжнародної конференції з сільського зеленого туризму** на базі етнографічного комплексу «Українське село» (с. Бузова Київській області).
- 2015 рік – **стажування членів київського осередку Спілки по програмі сільського розвитку в Латвійському «Центрі сільських консультацій та освіти»** (м. Рига, Латвійська Республіка)
- 2015 рік – **семінар з екологічного туризму**, організований Європейською Комісією в рамках програми TAIEХ, Державним агенством України з туризму та курортів. В програмі семінару – актуальні проблеми екології в контексті сталого розвитку туризму, обмін досвідом розбудови екотуризму в країнах Євросоюзу. Місце проведення – Президент-готель, м. Київ <https://nubip.edu.ua/node/14156>
- 2015 рік – семінар «Сільський зелений туризм для людей з інвалідністю». Досвідом організації сільського туризму ділилися лектори з Краківського сільськогосподарського університету, представники громадських організацій, власники агросадиб. Проєкт реалізовано за підтримки

Європейської Комісії, яка та проведено в смт. Брюховичі поблизу Львова <https://nubip.edu.ua/node/15421>

- 2016 рік. – **Ювілейна конференція-форум**, присвячена 20-річчю створенню Спілки. Форум проведено за підтримки проекту ПРООН «Зміцнення бізнес-об'єднань малих та середніх підприємств». На заході кафедрою аграрного консалтингу і сервісу відбулася **презентація наукового посібника по сільському туризму** <https://nubip.edu.ua/node/23063>

- 2016 рік – участь в навчально-практичний семінар на тему: «**Створення агрорекреаційних кластерів як дієвого механізму сталого розвитку сільських територій**» <https://nubip.edu.ua/node/26211>

- 2016 рік – Участь студентів ОС «Бакалавр» спеціальності «Туризм» НУБіП України в міжнародній **конференції з апітуризму**, в якій Спілка була одним із співорганізаторів <http://edorada.org/uk/articles/495>

- 2017 рік – семінар «**Категоризація у сфері сільського зеленого туризму як фактор безпеки та гарантії послуг, навчання та консультування**» проведено в рамках програми ХХІХ міжнародної агропромислової виставки АГРО-2017. Партнери: Міністерство аграрної політики та продовольства України, кафедра аграрного, земельного та екологічного права, кафедра аграрного консалтингу та сервісу НУБіП України, Спілка «Українська мережа сільського розвитку», Програма розвитку ООН в Україні та за фінансової підтримки Швейцарської Конфедерації <http://edorada.org/uk/articles/493>.

- 2017 рік – **курси підвищення кваліфікації з сільського зеленого туризму** для представників місцевих для органів виконавчої влади та самоврядування, державних та громадських організацій, власників особистих селянських та фермерських господарств. участь представники **Сквирського, Володарського та Ракитнянського районів Київської області**. Захід пройшов за ініціативи Департаменту економічного розвитку і торгівлі Київської облдержадміністрації <https://nubip.edu.ua/en/node/31522>

(Додаток): **Фастівському р-ну** – (слухачі – голови 25 селищних рад та

представники райдержадміністрації Фастівського району. Захід проведено за ініціативи Фастівської районної державної адміністрації Київської області <https://nubip.edu.ua/node/32061> (Додаток В).

- 2018 рік – **конференція «Сучасні виклики для сільського зеленого туризму України: правові, освітні, організаційні та ринкові аспекти»**. Захід було проведено ВГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму України», за підтримки проекту ПРООН та проекту USAID на базі Українського національного агентства «УКРІНФОРМ», м. Київ <https://nubip.edu.ua/node/43962>.

- 2018 рік – **виїзний семінар з інформаційно-консультаційного забезпечення розвитку агротуристичних кластерів та сільського туризму Черкащини**. Захід проведено за ініціативи Управління агропромислового розвитку райдержадміністрації м. Городище Черкаської області.

- 2018 рік – Перша міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: Освіта. Наука. Практика». Організатори: Львівською ОДА та НТО України за підтримки Всесвітньої туристичної організації ООН панельна дискусія «Роль та місце туризму в економіці країни». В рамках цих івентів, пройшло друге засідання Мережі знань НТОУ та за **ініціативи кафедри (членів Спілки) 2020 рік проголошено роком «Розвитку туризму в регіонах і на сільських територіях»**. <https://nubip.edu.ua/node/54030>

Отже, Спілка у співпраці з різними міжнародними та всеукраїнськими організаціями, зокрема з кафедрою аграрного консалтингу та сервісу проводить наступні інформаційно-консультаційні заходи:

- курси підвищення кваліфікації з сільського туризму у для представників місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, державних та громадських організацій, власників особистих селянських та фермерських господарств;

- міжнародні та всеукраїнські конференції та семінари з сільського зеленого туризму;

- школи сільського зеленого туризму та виїзні семінари з інформаційно-консультаційного забезпечення розвитку агрорекреаційних кластерів та сільського туризму;
- популяризують відпочинок та туризму у сільській місцевості київської області через видання буклетів, каталогів, створення сайтів,
- беруть участь в обговореннях проектів законів;
- проводять семінарів та тренінгів для безробітних, селян, працівників центрів зайнятості та спеціалістів по туризму та сільських голів.
- організовують та проводять сільських фестивалів;
- видають науково-методичну літературу [50];

Висновки до розділу 2

1. Київщина, володіючи чисельними та культурними цінностями зможе досягти значного економічного розвитку в туристичному бізнесі. Унікальний своєю історичною минувшиною, культурними надбаннями, неповторними краєвидами і різноманітними пізнавально-розважальними родзинками Вишгород і Вишгородський район давно мали б стати відомим туристичним осередком, привабливим не лише для українських мандрівників, а й для іноземців. Але поки що Вишгородщина на туристичній карті – своєрідна «terra incognita», про яку знають лише небагато мандрівників. Щоб заповнити цю прогалину, представники різних напрямків, потенційно цікавих для туристів, мають об'єднатися у туристичний кластер Вишгородщини і почали працювати над тим, аби розкрити туристичний потенціал краю.

2. Однією із складових системи менеджменту менеджменту агротуристичного кластеру є інформаційно-консультаційній діяльність в сфері сільського туризму..

3. Інформаційно-консультаційна діяльність забезпечується проводиться ВГО «Спілка сільського зеленого туризму» у тісній співпраці з багатьма міжнародними та всеукраїнськими організаціями. Діяльність Спілки

тісно переплітається з діяльністю кафедри аграрного консалтингу та сервісу НУБіП України.

4. Київський осередок ГО «Спілки сільського зеленого туризму в Україні», до складу якого входять викладачі кафедри аграрного консалтингу і сервісу проводить численні сумісні заходи: курси підвищення кваліфікації з сільського туризму для представників місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, державних та громадських організацій, власників особистих селянських та фермерських господарств; міжнародні та всеукраїнські конференції та семінари з сільського зеленого туризму; школи сільського зеленого туризму; виїзні семінари з інформаційно-консультаційного забезпечення розвитку агротурекреаційних кластерів та сільського туризму; видають науково-методичну літературу тощо.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ «МЕЖИГІР'Я» ВИШГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Дорожня карта формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я»

Проведений аналіз інформації, матеріалів та дослідження дозволили розробити комплекс заходів з формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» Вишгородського району Київської області, використання яких дозволить в короткі терміни «просунути», проінформувати територіальну громаду про необхідність створення агротуристичного кластеру та розвитку сільського туризму, а також висвітлити роль, яку відіграє діяльність у цій сфері для вирішення соціально-економічних проблем громади.

Згідно Закону України «Про туризм» термін просування туристичного продукту визначається як «комплекс заходів, спрямованих на створення та підготовку до реалізації туристичного продукту чи туристичних послуг (організація рекламно-ознайомлювальних подорожей, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, видання каталогів, буклетів тощо), розміщення інформації в соціальних мережах.

Ключова роль в розвитку і популяризації туристично-рекреаційної сфери відводиться, у першу чергу, органам місцевого самоврядування. Саме вони визначають пріоритети розвитку туризму в територіальних громадах, розробляють місцеві стратегії та програми, здійснюють управління туристичними ресурсами та суб'єктами туристично-рекреаційної інфраструктури. Тому досягнення громадою успіхів у сфері туризму та рекреації залежить від практичних кроків, які реалізують органи місцевого самоврядування в напрямі популяризації туристичної дестинації і створення умов для комфортного перебування в ній туристів.

До створення агротуристичного кластеру «Межигір'я» слід долучати численних власників агро-підприємств та виробників сільськогосподарської продукції, каталог яких представлено в додатку Б.

Створення агротуристичного кластеру «Межигір'я» починається з підготовчого етапу – розробки дорожньої карти, яка є керівництвом (менеджером) та дороговказом для територіальної громади, як розпочати довгострокову туристичну діяльність.

Розробка дорожньої карти передбачає ряд послідовних кроків.

Крок 1. Проведення моніторингу потенціалу та оцінці готовності громади до сталого розвитку туризму.

Крок 2. Аналіз нормативно-правової бази, що регулює діяльність у галузі туризму, зокрема в сфері сільського зеленого туризму

Крок 3. Оцінка суспільної вигоди для добробуту громади від туристичної діяльності.

Крок 4. Визначення джерел фінансування розвитку агротуристичного кластеру.

Крок 5. Підвищення кваліфікації та рівня знань членів громади в туристичній сфері, зокрема в сфері сільського зеленого туризму.

Крок 6. Створення бренду територіальної громади.

Крок 7. Визначення можливостей для партнерства та співробітництва при створенні туристичного продукту регіону.

З метою подальшого ефективного розвитку агротуристичного кластера на Київщині в системі менеджменту доцільно формувати, корегувати стратегію та Програму його розвитку. На наш погляд, доцільно об'єднати всіх стейкхолдерів (додаток Б) на чолі з ГО «Спілка сільського зеленого туризму в Україні», розпочати роботу над проектом «Перспективи сталого розвитку сільських територій», який спрямований на сприяння сталому розвитку сільських територіальних громад України та підвищення їх спроможності шляхом створення агротуристичних кластерів та якісних туристичних продуктів.

На рис. 3.1. представлено схему застосування дорожньої карти та комплексу заходів з формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я».

Рис. 3.1. Схема застосування дорожньої карти та комплексу заходів з формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я»

Джерело: розроблено автором

До Проекту потрібно долучити Київський осередок Співпраці у співпраці з науковцями, освітянами, бізнес-структурами в агропромисловому комплексі.

Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» Вишгородського району Київської області передбачає комплекс наступних заходів:

- створення та наповнення туристичного сайту громади;
- проведення навчальних вебінарів для об'єднаних територіальних громад з основ сталого розвитку сільського туризму (правове регулювання, організація діяльності, дорожня карта розвитку сільського туризму в громаді, брендинг тощо);
- підготовку електронної брошури «Агротуристичний кластер «Межигір'я» – можливості для розвитку територіальної об'єднаної громади» (правові засади, досвід інших країн, моделі та практики, поради та рекомендації);
- створення навчальних відеороликів про туристичні родзинки Вишгородщини, успішні фермерські господарства, місцеві крафтові виробництва та гостинні агросадиби;
- оновлення існуючих та створення нових туристичних продуктів в межах територіальної громади;
- впровадження навчальної платформи на порталі www.greentour.com.ua для доступу громад та сільського населення до актуальних вимог українського законодавства, вітчизняного та закордонного досвіду тощо;
- навчальні поїздки представників громад для ознайомлення з туристично успішними громадами та сімейними фермерськими господарствами України;
- підключення територіальної громади до сторінки Спільноти «Сільський туризм» в системі електронного дорадництва e-Дорада;
- адвокація – розробка рекомендацій щодо унормування чинного законодавства в умовах посткарантинного періоду, формування реєстру гостинних садиб «Safe travels»;

- залучення місцевої влади та представників територіальної громади до участі конференціях, круглих столах, семінарах з презентаціями своїх матеріалів;
- здійснення заходів для безпечного перебування туристів та рекреантів в територіальній громаді, в умовах поширення COVID-19.

Одним з ефективних напрямів підвищення ефективності інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських виробників, як показали проведені дослідження, є застосування інформаційних технологій та системи електронного дорадництва (е-Дорадництво) E-DORADA [12].

Е-Дорадництво – це середовище, в якому контент-провайдери університетів можуть зібрати і створити новіосвітні та інформаційні ресурси з широкого кола тем. Через те що система буде доступна студентам, дослідникам, фахівцям, а також широкій громадськості, зокрема територіальним громадам, в будь-який час з будь-якого пристрою з інтернет-з'єднанням, вона допомагатиме вирішувати реальні проблеми в режимі реального часу.

Однією з ключових засад прийнятої моделі є створення об'єднань фахівців за видами діяльності (спільнот практиків). Спільнота практиків визначається як віртуальна предметна мережа контент-провайдерів, що складається з викладачів, професійного і напівпрофесійного персоналу, місцевих педагогів, галузевих експертів і представників державних установ, які поділяють знання і уміння в предметній області і готові працювати і вчитися разом протягом тривалого часу для подальшого розвитку та обміну знаннями.

В рамках системи електронного дорадництва Е-Дорадництво серед інших започатковано Спільноту практиків за тематикою «Сільський туризм» (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Сторінка Спільноти «Сільський туризм» в системі електронного дорадництва E-DORADA

Джерело: [12]

Наразі триває інформаційне наповнення сторінки Спільноти «Сільський туризм» в системі електронного дорадництва.

3.2. Соціальний-економічний ефект діяльності агротуристичного кластеру «Межигір'я»

Формування системи агротуристичного кластеру «Межигір'я» Вишгородського району Київської області дасть можливість отримати соціальний-економічний ефект, а саме:

- включити сільське населення у виробництво і підприємницьку діяльність на сільських територіях;

- долучити жителів територіальних громад рівноправно приймати участь в розподілі доходів від використання місцевих природних і виробничих ресурсів;
- отримати додатковий дохід від обслуговування туристів, відпочиваючих та продажу їм місцевих продуктів;
- вирішити проблем безробіття в регіоні;
- збільшити бюджетні надходження, залучити інвестиції;
- сформувати унікальну регіональну ідентичність території;
- забезпечити розвиток села на основі створення умов для участі місцевих селян у формулюванні та реалізації програм локального розвитку.
- пропагандувати традиційну культуру і технології, зберігаючи сільську автентичність для прийдешніх поколінь;
- зберегти місцеві людські ресурси, традиційні знання, ґрунти, водні ресурси, біорізноманіття, якісне життєве середовище тощо.
- господарювати на сільських територіях у відповідності з принципами сталого розвитку.

Важливим перспективним напрямом формування агротуристичних кластерів є підтримка з боку держави і міжнародних фондів створення в Україні родинних фермерських господарств. У більшості країн Європи вони формують основу сільськогосподарського виробництва й уклад життя в сільській місцевості (наприклад, у Польщі сімейне фермерство є основою економіки за Конституцією).

Розвиток сімейних ферм, об'єднаних в кооперативи, є запорукою сталого розвитку сільської місцевості й національної економіки. На рис.3.3 показано 10 особливостей сімейних ферм.

Крім вищезазначеного соціально-економічного ефекту, включення в формування системи агротуристичного кластеру електронної інформаційно-консультаційної система е-Дорадництво в перспективі будуть забезпечувати:

Рис. 3.3. Десять особливостей сімейного фермерського господарства

Джерело: розроблено автором

- достовірну оперативну інформацію щодо соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва, аграрного ринку та екології сільських територій;
- генерування інформації та знань на базі поглиблення інтеграції інтелектуальних та інформаційних ресурсів аграрних наукових установ, освітніх закладів, дорадчих служб, а також інших учасників аграрного сектору України;
- інструменти та засоби поширення знань;
- участь кваліфікованих дорадників та експертів-дорадників;
- індивідуальне консультування;
- ефективний пошук інформації та вичерпні відповіді на запити;

- умови для вільного доступу до інформації та знань у будь-який час і у будь-якому місці.

Набуті знання допомагають селянам стати кваліфікованими фахівцями в сфері сільського зеленого туризму, сприяють зростанню достатку, як окремо взятої родини, так і в цілому сільської громади. Збільшення потоку туристів, в свою чергу, спонукає розбудову інфраструктури села (доріг, транспорту, очисних споруд, засобів зв'язку, місць для відпочинку та розваг тощо), активізує діяльність сільських громади у відродженні та збереженні культурної спадщини.

Крім того, формування системи менеджменту агротуристичного кластеру вимагає впровадження міжнародних стандартів, об'єднаних у комплексну систему якості дестинацій, яка відповідає сучасним потребам ринку і ефективно підвищує якість обслуговування та управління.

Для реалізації стратегії, програм розвитку агротуристичного кластеру нами запропоновані програми тренінгів. Програма курсу охоплює широкий спектр питань, які є актуальними в галузі сільського туризму (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**ПРОГРАМА (ПРОЄКТ)
підвищення кваліфікації представників місцевих органів виконавчої
влади та самоврядування, громадських організацій, власників особистих
селянських та фермерських господарств, які надають послуги з сільського
зеленого туризму**

№ п/п	Назви розділів, тем	Всього годин	У тому числі		Лектор
			аудиторні	Самостійна робота	
1	2	3	4	5	6
1.	Роль навчально-освітніх програм у підготовці кваліфікованих власників сільських садиб.	2	2		
2.	Особливості інноваційного розвитку СЗТ в Україні. ГО «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму» та її роль у становленні галузі.	4	2	2	
3.	Категоризація та екомаркування в СЗТ	6	2	4	

Продовження табл. 3.1

4.	Інформаційно-консультаційне забезпечення сільського зеленого туризму. Нова бакалаврська програмі «ТУРИЗМ» в НУБіП України. Електронне дорадництво для СЗТ. Перегляд науково-популярного фільму	6	2	4	
5.	Ландшафтний та сільський етно-фіто дизайн.	6	2	4	
6.	Основні поняття та міжнародний досвід в СЗТ. Особливості нормативно-законодавчого забезпечення діяльності у сфері СЗТ Перспективи розвитку апітуризму в Україні. Продукти бджільництва та апітерапія.	10	6	4	
7.	Практичний досвід розвитку сільського туризму.	4	2	2	
8.	Планування інформаційно-консультаційних програм в сільській місцевості. Організація та оцінювання консультаційного процесу.	8	4	4	
9.	Створення агрорекреаційних кластерів – складова сільського розвитку.	4	2	2	
10.	Психологічні та етичні аспекти власника садиби. Формування комунікаційних умінь і навичок власників садиб.	6	4	2	
11.	Про надання пільгових довгострокових кредитів жителям села, які бажають займатись СЗТ.	4	2	2	
12.	Етика ділових стосунків власників агросадиб.	4	2	2	
13.	Візнє заняття на зразкові агросадиби (н-д, Фастівського району)	4	2	2	
14.	Лікарські рослини присадибних ділянок	4	2	2	
	Всього	72	36	36	
	Написання і захист випускних робіт	36		36	
	Разом	108	36	72	

Отже проект формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я», спрямований на успішний розвиток сільських територіальних громад Вишгородського району Київської області, допоможе у вирішенні їх важливих соціально-економічних проблем.

Висновки до розділу 3

1. Ключова роль в розвитку і популяризації туристично-рекреаційної сфери відводиться, у першу чергу, органам місцевого самоврядування. Саме вони визначають пріоритети розвитку туризму в територіальних громадах, розробляють місцеві стратегії та програми, здійснюють управління туристичними ресурсами та суб'єктами туристично-рекреаційної інфраструктури.

2. Створення агротуристичного кластеру «Межигір'я» починається з підготовчого етапу – розробки дорожньої карти, яка є керівництвом (менеджером) та дороговказом для територіальної громади, як розпочати довгострокову туристичну діяльність. Розробка дорожньої карти передбачає ряд послідовних кроків.

3. Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» Вишгородського району Київської області передбачає комплекс заходів, яких дозволить просунути регіональний туристичний продукт на ринок і отримати вигоди для добробуту громади від туристичної діяльності.

4. Одним з ефективних напрямів формування системи менеджменту агротуристичного кластеру є застосування інформаційних технологій та системи електронного дорадництва (E-DORADA).

5. Проект формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я», спрямований на сталий розвиток територіальних громад Вишгородського району Київської області та допоможе у вирішенні важливих соціально-економічних проблем регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Концепція сталого розвитку визначає сталий туризм як вид туризму, при якому забезпечується оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримуються соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та спільнот, які там проживають, забезпечується життєздатність довгострокових економічних процесів.

2. Складовою Концепції сталого розвитку економіки є Концепції розвитку сільських територій та агропромислового комплексу, яка передбачає диверсифікацію діяльності аграрного сектору, зокрема: розвиток туристичної та рекреаційної сфери в сільській місцевості, зокрема створення агрорекреаційних кластерів із залученням територіальних громад.

3. Реформа децентралізації у 2015—2020 роках, що проведена в Україні, надала можливість територіальним громадам стати суб'єктами розвитку туристично-рекреаційної сфери. Цей процес має успішні приклади в різних регіонах та має значні перспективи в Україні як в аграрній державі.

4. Запорукою успішного розвитку і функціонування сільського зеленого туризму в Україні, започаткування власної агротуристичної справи і професійного прийому і обслуговування туристів в сільській місцевості є якісне інформаційно-консультаційне забезпечення, наявність професійних знань, умінь і навичок у всіх членів сільської громади.

5. Провідну роль у становленні та розвитку сільського зеленого туризму відіграє всеукраїнська неприбуткова громадська організація «Спілка сільського зеленого туризму України» (далі – «Спілка»/

6. Київщина, володіючи чисельними та культурними цінностями зможе досягти значного економічного розвитку в туристичному бізнесі. Унікальний своєю історичною минувшиною, культурними надбаннями, неповторними краєвидами і різноманітними пізнавально-розважальними родзинками Вишгород і Вишгородський район давно мали б стати відомим туристичним осередком, привабливим не лише для українських мандрівників, а й для інтуристів. Але поки що Вишгородщина на туристичній карті – своєрідна «terra incognita», про яку знають лише небагато мандрівників. Щоб заповнити

цю прогалину, представники різних напрямків, потенційно цікавих для туристів, мають об'єдналися у туристичний кластер Вишгородщини і почали працювати над тим, аби розкрити туристичний потенціал краю.

7. Інформаційно-консультаційна діяльності забезпечується проводиться Спілка тісної співпраці з міжнародними та всеукраїнськими організаціями. Діяльність Спілки також тісно переплітається з діяльністю кафедрою аграрного консалтингу та сервісу (кафедру перейменовано на кафедру публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва) НУБіП України.

8. Створення агротуристичного кластеру «Межигір'я» починається з підготовчого етапу – розробки дорожньої карти, яка є керівництвом (менеджером) та дороговказом для територіальної громади, як розпочати довгострокову туристичну діяльність. Розробка дорожньої карти передбачає ряд послідовних кроків.

9. Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я» Вишгородського району Київської області передбачає комплекс заходів, яких дозволить просунути регіональний туристичний продукт на ринок і отримати вигоди для добробуту громади від туристичної діяльності.

10. Одним з ефективних напрямів формування системи менеджменту агротуристичного кластеру є застосування інформаційних технологій та системи електронного дорадництва (E-DORADA).

11. Формування системи менеджменту агротуристичного кластеру «Межигір'я», спрямований на сталий розвиток територіальних громад Вишгородського району Київської області та допоможе у вирішенні важливих соціально-економічних проблем регіону.

12. Кластерні утворення в туристичній сфері є потужним механізмом вирішення питань, пов'язаних з соціально-економічним розвитком регіону, посилення його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>
3. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>
4. Про стратегію сталого розвитку України на період до 2030 р. : проект Закону України від 07.08.2018 р. № 9015. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html. (Last accessed: 21.03.2019).
5. Концепція розвитку сільських територій : розпорядження КМУ від 23.09.2015 № 995-р. **Режим доступу** : <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/rozvitok-silskih-teritoriy/normativno-pravove-zabezpechennya-rozvitok-silskih-teritoriy/kontsepsiya-rozvitku-silskih-teritoriy/>
6. Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад: документ Міністерства розвитку громад і територій від 17.04.2020. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/rejestr/>
7. Вишнякова І. В. Досвід становлення та розвитку кластерів в окремих країнах північної, східної і центральної Європи [Текст]. Вісник Запорізького національного університету. 2011. №1 (9). С. 184-193.
8. Діденко Д.Ф., Войт Д.С. Кластерний підхід до регіонального розвитку сфери туризму. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки». 2018. № 4. С. 386-393
9. Довгаль О. В., Моїсєєва Н. І. Оцінка сучасного стану туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій регіону / Агросвіт, 2019. № 5, 32-40.

10. Івченко Л. О., Колісніченко Г. С. Туристично-рекреаційний потенціал Херсонського регіону з точки зору інвестиційної привабливості / Інвестиції: практика та досвід, 2019. № 2, С. 71-78.
11. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження // ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. - Київ, 2017. – 108 с.
12. Кальна-Дубінюк Т.П. Інтерактивна консалтингова система для сільського туризму: монографія / Т.П.Кальна-Дубінюк, К.Г. Рогоза, В.В. Самсонова, І.П. Кудінова, Т.І. Божук, О.А. Локутова, С.І. Мосіюк, Ю.В. Дубінюк, Т.В. Кудін, М.М. Гнідан, О.І. Бас. – К.: НУБіП. - **2019**. – 135 с.
13. Каталог агропідприємств, виробників с/г продукції Вишгородського району Київської області <http://www.4sg.com.ua/orgcatalog.php?r=222>
14. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: Навчальний посібник. Чернівці. Книги-XXI, 2008. 300 с.
15. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними дестинаціями: підручник / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с.
16. Коробейникова Я. С., Мельник О. Д. Перспективи розвитку рекреаційного туризму в контексті збалансованого ресурсокористування в гірських об'єднаних територіальних громадах (на прикладі Витвицької ОТГ Івано-Франківської області) / Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування, 2019. № 19 (2), С. 160-168. DOI: 10.31471/2415-3184-2019-2(20)-160-168
17. Корчинська О. Управління соціально-економічним розвитком об'єднаних територіальних громад / Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління", 2019. Вип. 7, № 4, С. 81-88. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2019.04.081>
18. Костирко І.Г., Корчинська О.О. Інноваційна економіка. 2015. №4(59). С.159-163. (модель кластеру)

- 19.Костриця М. М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика : монографія / М.М. Костриця. - Житомир: ЖДТУ, 2006. – 196 с.
- 20.Кушнірецька О. В. Моніторинг соціально-економічного розвитку ОТГ: організаційно-методичне забезпечення / Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2018. № 5, С. 70-75.
- 21.Кудла Н. Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності : навч. посіб. / Н. Є. Кудла ; Львів. ін-т економіки і туризму. – Київ : ЦУЛ, 2017. – 152 с.
- 22.Левченко Т.П., Кулян К.К., Кулян М.К. Кластерный подход к устойчивому развитию туристских дестинаций // Вестник СГУТиКД. – 2012. – №2 (20). – С. 67-72.
- 23.Локутова О.А. Сільський туризм як фактор сприяння соціально-економічному розвитку села та його інформаційно-консультаційне забезпечення. Соціальний розвиток сільських регіонів: колектив. моногр. випуск 3 / За редакцією А.М. Шахотіна, М.В. Костюк. – Умань : ВЦП «Візаві» (Видавець «Сочінський М.М.», 2018. - С. 139-149.
- 24.Локутова О.А. PR-консалтинг в розвитку сільського зеленого туризму в Україні // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія економіка та менеджмент. – К.: Міленіум, 2017. – С. 64-72.
- 25.Литвин І. В. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні / І. В. Литвин, М. О. Нек. – Регіональна економіка. – 2013. – № 2. – С. 81-88.
- 26.Мальська М.П. Економіка туризму: теорія та практика: підручник К.: Центр учбової літератури, 2014. 544 с.
- 27.Макар О. П., Дулин, І. С. Ільницька-Гикавчук Г. Я., Чорненька Н. В. Теоретичні аспекти дослідження туристично-рекреаційного потенціалу західного регіону України / Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2018. №6 (1), С. 54-59.
- 28.Машіка Г. Базові тригери стратегічного розвитку туристично-рекреаційного потенціалу карпатського регіону / Наукові записки ТНПУ

- ім. Володимира Гнатюка. Серія: географія, 2019. Том 46, № 1, С. 119-129.
DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.19.2.15>
29. Міжмуніципальне співробітництво як фактор єднання громад Вінниччини / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10918> (дата звернення: 04.04.2020).
30. На Вінниччині підписали Меморандум щодо розвитку туристичного потенціалу в Северинівській та Барській ОТГ / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9200> (дата звернення: 04.04.2020).
31. На Львівщині з'явився новий туристичний кластер "Львівське Опілля" / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12162> (дата звернення: 04.04.2020).
32. На Полтавщині ОТГ презентували маршрути сільського зеленого туризму / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9721> (дата звернення: 04.04.2020).
33. На Полтавщині презентували маршрут кластера зеленого туризму / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/9211> (дата звернення: 04.04.2020).
34. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія. за заг. ред. В.Г. Герасименко. Одеса. ОНЕУ, 2016. 262 с.
35. Основи аграрного консалтингу: Навчальний посібник / М.Ф. Кропивко, Т.П. Кальна-Дубінюк, М.Ф. Безкровний та ін. – М.: Агроконсалт, 2004. – 285 с.
36. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні, 2020. [online]. Доступно: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> [Дата звернення 16 листопада 2020].
37. Пап, В., Ольшаковська, Г. Туристично-рекреаційний потенціал Свалявського району / Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей II

- Всеукраїнської науково-практичної конференції (Мукачєво, 17-18 травня 2018 р.), 2018. С. 457-459.
- 38.Петрович Й., Бондаренко Ю., Просович О. Інституційне середовище як важлива передумова розвитку рекреаційно-туристичної сфери / Вісник НУ "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління", 2019. Вип. 6, № 3, С. 3-15. DOI: <https://doi.org/10.23939/semi2019.03.003>
- 39.Політика сільського розвитку на базі громад в Україні : монографія / О. М. Бородіна, С. В. Киризюк, О. Л. Попова, І. В. Прокопа та ін. Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. 70 с.
- 40.Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм. Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
- 41.Сидоренко І.О. Конкурентоспроможність туристичних підприємств в Україні. Економіка. Управління. Інновації. 2012. №1 (7). https://tourlib.net/statti_ukr/sydorenko2.htm
- 42.Синяк Д. Вітаміни для розвитку громади. Як Северинівська ОТГ вирушила "Яблуневим шляхом", і що з цього вийшло / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12292> (дата звернення: 04.04.2020).
- 43.Синяк Д. Як Яма стала Лемурійським озером або Чому ціни на нерухомість у Присиваської ОТГ зросли у 6 разів за пів року / Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11614> (дата звернення: 04.04.2020).
- 44.Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Булавка [та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.
- 45.Ткаченко Т.І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку. Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України.2012. № 2(79). С.96-104.

- 46.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія. – К.: Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 2-ге видання. – 463 с.
- 47.Туристичний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2-вид. перероб. та доп. Київ. Центр учбової літератури, 2012. 368 с
- 48.Туристські дестинації (теорія, управління, брендинг) : Монографія / А.А. Мазаракі, Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 388 с.
- 49.Туристичні кластери : монографія / за заг. ред. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 184 с.
- 50.Сільський зелений туризм для підвищення кваліфікації працівників сфери сільського зеленого туризму / Навч. посіб. / Т.П. Кальна-Дубінюк, О.А. Локутова, І. П. Кудінова, Л.Х. Рибак, В.В. Самсонова, Л.М. Сокол, М.В. Бесчастна, О.Ю. Панасюк, Васильєв В.П., Зінько Ю.В., Рутинський М.Й., Триліс В., Горішевський П.А., Волошинський О. – Ніжин: Видавець: ПП Лисенко М.М., 2016. – 621 с.
- 51.Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / С.М. Серьогін та ін. ; за заг. та наук. ред. С.М. Серьогіна, Ю.П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с
- 52.Kalna-Dubinyuk Tetyana P., Jonson Stanlay R. The development of Extensional service in Ukraine and worldwilde experience. – К.: Agrarna nauka, 2005. – 200 p.
- 53.Porter M. Location, Competition and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. Economic Development Quarterly 14, no. 1(February 2000). p. 15–34.
- 54.Van Den Ban A.W. Agricultural Extension / A.W. Van Den Ban, H.S. Hawkins . – Blackwell Science, 1996. – 394
- 55.17 Цілей Сталого Розвитку. URL : <https://www.un.org/sustainabledevelopment>. (Last accessed: 04.03.2019).

56.Офіційний сайт Вишгородський район. Режим доступу -

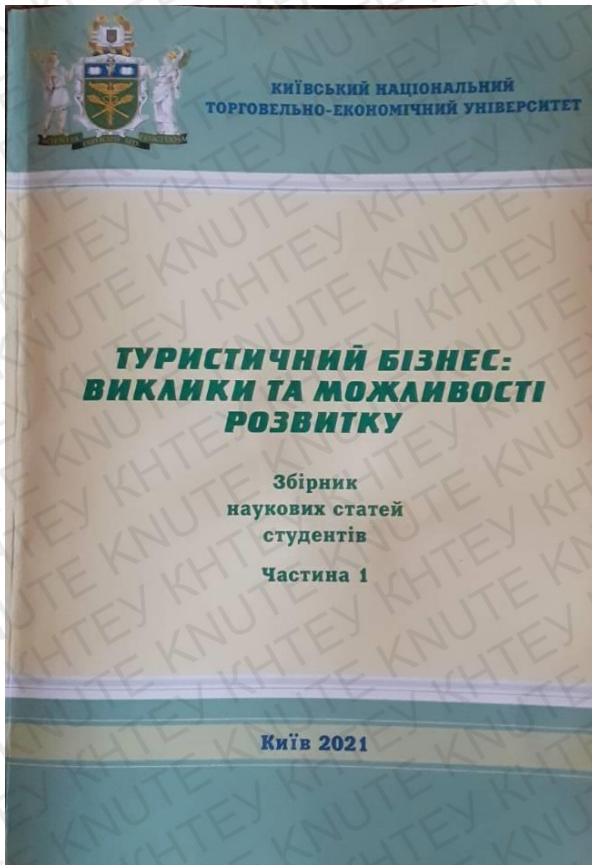
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD

57.Офіційний сайт ГО Спілка сільського зеленого туризму України - Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>

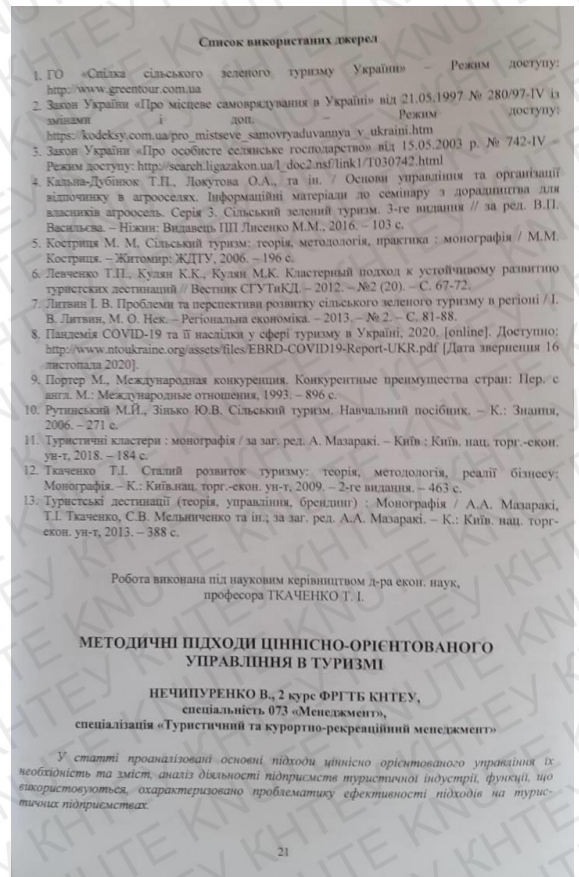
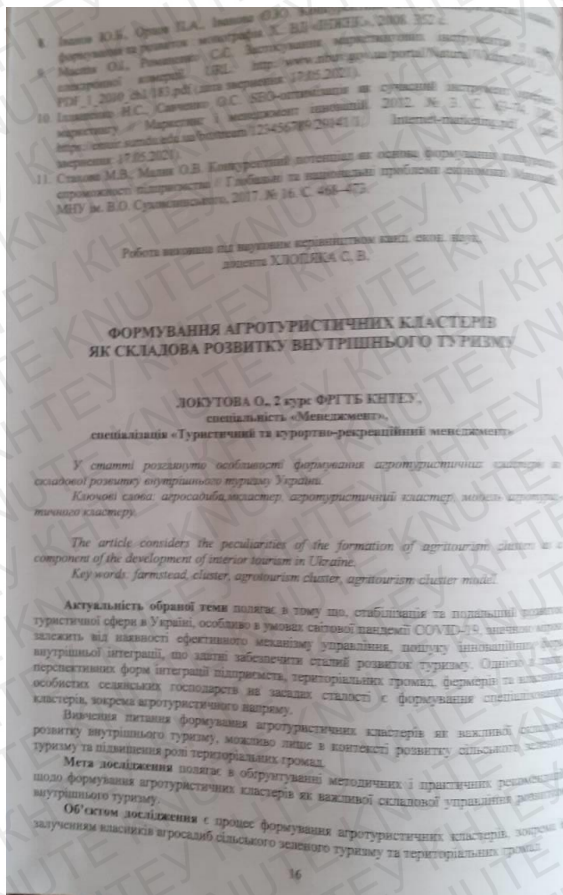
58.Офіційний сайт Національної асоціації дорадчих служб України. Режим доступу - <http://www.dorada.org.ua/uk>

59.Офіційний сайт Туристичний кластер "Соляна дорога". Режим доступу - <https://www.arr.ks.ua/greenways/>

ЗМІСТ	5
ТУРИСТИЧНИЙ ТА КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	
БОРИСНІЧОВА В. УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	6
КРИНЬКА Л. РОЗРОБКА МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	10
ЛОКУТОВА О. ФОРМУВАННЯ АГРОТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ	16
ПЕЧИПУРЕНКО Д. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ В ТУРИЗМІ	21
РІШЕНКО Л. СУТІСНЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНАЯММИ НА ТУРИСТИЧНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	27
СІТНИК Р. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПЕРСОНАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ МЕРЕЖІ	32
ТОЛОЧНИ А. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	38
МІЖНАРОДНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС	
АНДРІЄВСЬКА О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ МІСТА КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ	45
БЛОЩИНСЬКА А. ПРОСУВАННЯ ПРОДУКТУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ	53
ГОЛОВА М. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ	59
ГОРЮБЕЦЬ В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ПРОСУВАННЯ ПРОДУКТУ МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ	64

**Каталог агро-підприємств, виробників с/г продукції
Вишгородського району Київської області**

1. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОФІРМА "КОЛОС"
2. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ТАРАС ПЛЮС"
3. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КИЇВ ПЛАНТ"
4. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛЕГІОН 22" овочі
5. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "САЛАНГ-2011"
6. ВИШГОРОДСЬКА РАЙОННА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА МЕХАНІЗОВАНА ТЕХНОЛОГІЧНА СТАНЦІЯ "АГРОТЕХПОЛ"
7. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПОЛІССЯ"
8. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "САДІВНИЦЬКЕ ТОВАРИСТВО "ЗЕЛЕНИЙ САМШИТ" овочі
9. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "МРІЯ"
10. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "СУРАВА"
11. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРО Ф'ЮЧЕР"
12. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ДП МАЛОПОЛОВЕЦЬКЕ"
13. ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СТАРТ"
14. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "МРІЯ-2000"
15. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ТОРГОВИЙ ДІМ "ОЛМА ПЛЮС" овочі
16. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КОЛГОСП"
17. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "БАГАТОГАЛУЗЕВА ФІРМА "КС-ЛТД" овочі
18. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЮКА"
19. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ "МРІЯ"
20. КОЛЕКТИВНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "УКРАЇНА" ВИШГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ
21. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "СУЧАСНІ ІНДУСТРІАЛЬНО-АГРАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ"
22. ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПРОМІНЬ"
23. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ГЕЯ"
24. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "КАЛИНА"
25. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ ІМ. ШОЛУДЕНКА
26. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "АГРО-ЮНГА"
27. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ГРІН"
28. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ГРАУНД"
29. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛІСОВИЧІ"
30. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛАД-С"
31. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ПІСЧАНКА" (продовження Додатку В)
32. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ТЕРЕЩЕНКО"
33. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛІВТАМ" овочі
34. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОФІРМА "ОЛМА ПЛЮС" овочі
35. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ОАЗИС" овочі

36. ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "САДВИНКОМ" овочі
37. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ІНТРАІНДУКЦІЙНИЙ КАРАНТИННИЙ ПІТОМНИК "ЕЛІТНИЙ САД" овочі
38. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОМПАНІЯ "СЛАВІЯ"
39. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "НАША СПРАВА" овочі
40. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ХУТОРОК- МК" овочі
41. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЗЛАК"
42. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЮНА КВІТКА" овочі
43. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЕРА" овочі
44. HandyMax
45. HandyMax
46. ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ДОСЛІДНЕ ГОСПОДАРСТВО КИЇВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ІНСТИТУТУ ЗЕМЛЕРОБСТВА УААН"
47. МАЛЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АПЕКС" овочі
48. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ІНДІГОС"
49. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ІНТРАКОН"
50. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "БАГРЯНА"
51. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "БЕРІЛЕНД"
52. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ГРІФОС"
53. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ЗАВЗЯТТЯ"
54. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "КОНТЕНТ-Х"
55. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "КУПЕЛЬ"
56. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ЛЕГЕНД-А"
57. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "МОДІФІК-Н"
58. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ОРІОНІК"
59. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "САДІВНИЦЬКЕ ТОВАРИСТВО "СТАНКОМ" овочі
60. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "САДОВЕ ТОВАРИСТВО "БЕРІЗКИ"
61. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ТАЙМВЕСТ"
62. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ФЕРГАНОЧКА"
63. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "ЮЗАРІУС"
64. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ САДОВО-ГОРОДНИЙ КООПЕРАТИВ "ЗЕЛЕНИЙ ГАЙОЧОК"
65. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОХОЛДІНГ "РАДОСВІТ"
66. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЗЕРНОГРУП АГРО"
67. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КСП УКРАЇНА"
68. ТрансДаль
69. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛЕВКОВЕЦЬ" овочі
70. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛІСОВИЦЬКЕ"
71. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОФІРМА "ДЕСНА"
72. ОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "УСПІХ"
73. ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "АГРАРНИК"
74. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ХАРВЕСТ-ТРЕЙД"
75. ТОВ ФІРМА "ВІАМ"
76. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "УКРАЇНА"
77. ПРИВАТНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ВІКТОРІЯ"
78. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ "ДЕСНЯНСЬКИЙ"
79. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ "ДИМЕРСЬКИЙ"
80. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "КЛИМЧУК -2007"

81. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КОМПЛЕКС АГРОМАРС"
82. ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РИБОЛОВЕЦЬКО-ПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛЮТІЖ"
83. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "НЕПТУН"
84. ДОЧІРНЄ ПІДПРИЄМСТВО РИБГОСП "ТОЛОКУНЬСЬКИЙ" ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АВЕНСІС БУДСЕРВІС"
85. ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ВИШГОРОДСІЛЬРИБГОСП"
86. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "МОЙСЄЄНКО"
87. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ГОСПОДАР-БНВ"
88. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АКВА СВІТ"
89. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "СВІТАНОК" ВІДКРИТОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА "ЕНЕРГІЯ"
90. ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ РИБОЛОВЕЦЬКО-ПРОМИСЛОВЕ ТОВАРИСТВО "ЖОВТЕНЬ"
91. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЛАНИ УКРАЇНИ ХХІ СТОЛІТТЯ"
92. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ГЕРМЕС"
93. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ІНВЕСТИЦІЙНЕ НАУКОВЕ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВЕ ОБ'ЄДНАННЯ "ЯСНОГОРОДСЬКИЙ СУВЕНІР"
94. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СТРОМА"
продовження Додатку В)
95. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ "КАТЮЖАНКА"
96. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
"СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЗЕМЛЕДАР-ДЕСНА"
97. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ФЕРМЕР"
98. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЕКО-ПРОСТІР"
99. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СІГМА"
100. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "БРІ ДЕСНА"
101. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОСИСТЕМА"
102. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ФЛОРА"
103. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ДЕМИДІВ"
104. РОВІВСЬКЕ СІЛЬСЬКЕ КП "ЗОРЯ"
105. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ГУРТ"
106. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "МІ-КО"
107. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КАПЛАН"
108. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "САМСОН"
109. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ВІТФІЛД"
110. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ОШИТКИ"
111. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЖУКИНСЬКИЙ"
112. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ВІДРОДЖЕННЯ-ВК"
113. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АЛЬФА-КОМПАНІ"
114. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛЕРДІ"
115. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЦЕНТР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ В ТВАРИННИЦТВІ"
116. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "КОМУК"
117. "ПРОМІНЬ 2006" овочі
118. ДЕРЖАВНА УСТАНОВА "УКРАЇНСЬКА ВИРОБНИЧО-АКЛІМАТИЗАЦІЙНА СТАНЦІЯ"

119. КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА ІНСПЕКЦІЯ ПО ВІДТВОРЕННЮ, ОХОРОНІ РИБНИХ РЕСУРСІВ ТА РЕГУЛЮВАННЮ РИБОЛОВСТВА У ВНУТРІШНІХ ВОДОЙМАХ УКРАЇНИ
120. КОЛЕКТИВНЕ МАЛЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЛОТОС"
121. МАЛЕ КОЛЕКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "АГРОТРАНС"
122. МАЛЕ КОЛЕКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ГОРМОН"
123. ОБСЛУГОВУЮЧИЙ КООПЕРАТИВ "АНТАРІЄС"
(продовження Додатку В)
124. ОПЕРАТИВНА ІНСПЕКЦІЯ РИБООХОРОНИ
125. ПІДПРИЄМСТВО "ЦЕНТР СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ ВИШГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ" овочі
126. САДІВНИЧЕ ТОВАРИСТВО "СЛАВА"
127. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ТРОЯНДА"
128. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ДЖУС"
129. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ЕНЕЙ"
130. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ЛАН"
131. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "МАРІЯ"
132. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "ОЛЬГА"
133. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО "САВО"
134. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ) ГОСПОДАРСТВО КОМИНА ІВАН ДАНИЛОВИЧ
135. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ ВИРОБНИЧИЙ КООПЕРАТИВ "ЛЮБИМІВКА"
136. СПОЖИВЧИЙ САДОВО-ГОРОДНІЙ КООПЕРАТИВ "ІНВАЛІДІВ ТА ВЕТЕРАНІВ ВВВ" овочі
137. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "АГРОДАР"
138. ФГ "РОДИНА"
139. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "АПІС"
140. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ВІДРОДЖЕННЯ 2006" овочі
141. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ВІКА ІІ"
142. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ВЕСНА"
143. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ГУТА МЕЖИГІРСЬКА"
144. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ДЕСНА"
145. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "КАРАСЬ"
146. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "КОЛОС 96"
147. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "КУРОЧКА"
148. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "НИВА"
149. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ОМЕЛЬЧУК"
150. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "РАЙДУГА"
151. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "РУНАКОС"
152. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ФАВОРИТ"
153. ФІЛІЯ "ГАВРИЛІВСЬКИЙ ПТАХІВНИЧИЙ КОМПЛЕКС" ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КОМПЛЕКС АГРОМАРС"
154. ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АГРОПРОДУКТ"
155. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЛІТО-АГРО"
(продовження Додатку В)
156. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АКВА-ФЛОРА"
157. ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ВАСИЛЬЄВА
158. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СКАТ 2006"
159. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КРОЛЬ-КОРОЛЬ"
160. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЕДЕЛЬВЕЙС"
161. ТОВ "АГРОПОЛІС-2000"
162. ТОВ "АГРОПОЛІС-2000"

163. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "МАРК"
164. МАЛЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ЕЛЛА"
165. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "АГРОФИРМА ДЕМІДОВО"
166. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ТОРГІВЕЛЬНО-ВИРОБНИЧА КОМПАНІЯ "ЛІЛЕЯ-ПЛЮС"
167. МАЛЕ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "КОЛОС"
168. ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО "СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО "ПРОГРЕС"
169. ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО "ТРАЛ-2006"
170. СЕЛЯНСЬКЕ ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "БЕКОН"
171. СЕЛЯНСЬКЕ ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "СХІД"
172. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ЗЕРНО-СВІТ"
173. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КБР"
174. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "АГРО-ПРОМІНЬ"
175. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛЕУСЕНКО"
176. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "ЛІЩИНА"
177. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "УКРАЇНСЬКИЙ ПЛЕМІННИЙ КРОЛІВНИЦЬКИЙ КОМПЛЕКС"
178. ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КОЗАРОВИЦЬКЕ"
179. ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ АГРАРНИЙ КОМПЛЕКС"
180. САДІВНИЧЕ ТОВАРИСТВО "ЮВІЛЕЙНИЙ"
181. ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО "МАКС 2005"
182. ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ВИШГОРОДСЬКА КОРПОРАЦІЯ "ТАУРУС"
183. ВИРОБНИЧИЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ КООПЕРАТИВ "ДРУЖБА"
184. ТОВ "ЛУГ МК"
185. СЕЛЯНСЬКЕ (ФЕРМЕРСЬКЕ)ГОСПОДАРСТВО "ПОЛЕ" ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНО

Джерело: <http://www.4sg.com.ua/orgcatalog.php?r=222>

ННІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ НУБІП УКРАЇНИ
Кафедра аграрного консалтингу та сервісу
ГО «СПІЛКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ»
3-14 квітня 2017 року за ініціативи Департаменту економічного розвитку

І торгівлі Київської облдержадміністрації на кафедрі пройшли курси підвищення кваліфікації з сільського зеленого туризму для представників місцевих для органів виконавчої влади та самоврядування, державних та громадських організацій, власників особистих селянських та фермерських господарств. Особливо активно в курсах приймали участь представники **Сквирського, Володарського та Ракитинського** районів Київської області. Дякуємо за активну участь у курсах власника відомого на Київщині розплідника декоративних рослин **Андрія Войтко**, ландшафтного дизайнера **Наталію Горелову**, керівника ГО «Володарська Січ» **Сергія Шкуренка**, бізнесменів, голів селищних рад, діячів музейної справи та ін. та представника Департаменту економічного розвитку і торгівлі Київської облдержадміністрації **Вікторію Данілець**.

ННІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ НУБІП УКРАЇНИ
КАФЕДРА АГРАРНОГО КОНСАЛТИНГУ ТА СЕРВІСУ
ГО «СПІЛКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ»
24-28 квітня 2017 р. за ініціативи Фастівської районної державної
адміністрації Київської області проведено курси підвищення кваліфікації з сільського туризму у Фастівському р-ні для представників місцевих органів виконавчої влади та самоврядування, державних та громадських організацій, власників особистих селянських та фермерських господарств. Слухачі – переважно голови 25 селищних рад та представники райдержадміністрації Фастівського району. Курси відкрила перший заступник голови райдержадміністрації **Лариса Ступак**. Програма курсів включала широке коло питань, зокрема: особливості правового регулювання сільського туризму; державна політика аграрного розвитку та створення агрорекреаційних кластерів як складової сільського розвитку СЗТ та ін. Слухачі ознайомилися також із можливостями навчання в НУБіП України, новою бакалаврською програмою «ТУРИЗМ» та системою електронного дорадництва (Е-ДОРАДА).